

TAMPEREEN YLIOPISTO

KULKUA KOHTI YHTEISÖLLISYYTTÄ

Vanhempien osallisuuden toteutuminen pirkanmaalaisessa päiväkodissa

Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma
SARI ANTTILA
Lokakuu 2018

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

ANTTILA, SARI: 2018. Kulkua kohti yhteisöllisyyttä – vanhempien osallisuuden toteutuminen pirkanmaalaisessa päiväkodissa

Varhaiskasvatustieteen pro gradu – tutkielma. 74 sivua, 8 liitesivua

Lokakuu 2018

Vanhempien osallisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa on ajankohtainen aihe 2018 voimaanastuneen uuden varhaiskasvatuslain johdosta. Laissa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö määritellään velvoittavammaksi kuin aikaisemmin ja vanhempien osallisuuden vahvistamista varhaiskasvatuksessa painotetaan. Vanhemmat pitää ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Laki haastaa varhaiskasvatuksen uudenlaisten yhteistyö-, kumppanuus- ja osallisuuskäytäntöjen kehittämiseen.

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää ja kuvata miten vanhempien osallisuus toteutuu sekä päiväkodin työntekijöiden että vanhempien näkökulmasta. Tapaustutkimuksen kontekstina toimi pirkanmaalainen päiväkotikoti, jossa vanhempien osallisuus oli toiminnassa kehittämisen kohteena. Tutkimuksessa kartoitettiin millaisia merkityksiä vanhemmat antavat osallisuudelle, millaiset osallisuuden ulottuvuudet ovat vanhemmille tärkeitä ja mitä esteitä tutkittavat näkevät vanhempien osallisuuden toteutumiselle.

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kerättiin haastatteleamalla kolmea kasvattajatiimiä sekä päiväkodin johtajaa teemahaastattelun menetelmällä. Vanhemmilta tutkimusaineistoa kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella, joka sisälsi pääosin avoimia kysymyksiä. Kyselyyn vastasi 12 vanhempaa. Kerättyä aineistoa analysoitiin sekä aineistoon että teoriaan pohjautuvan sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksen teoreettinen tausta esittelee osallisuus -käsitteen määrittelyä eri tutkijoiden ajatusten pohjalta ja osallisuuden yhteiskunnallista merkitystä. Lisäksi tutkimuksessa esitellään vanhempien ja varhaiskasvatuksen yhteistyön taustaa ja yhteistyön eri näkökulmia sekä kerrotaan miten vanhempien osallisuuden edistäminen näkyy varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa.

Tutkimustulosten perusteella vanhempien osallisuus toteutui hyvin sekä vanhempien että suurimmaksi osin myös henkilökunnan näkökulmasta. Päiväkodissa oli käytössä useita eri toimintatapoja vanhempien osallisuuden tukemiseksi. Vanhemmat nostivat vasu-keskustelut tärkeimmäksi yhteistyömuodoksi ja juhlat sekä perheiden tapahtumat mieluisimmiksi. Henkilökunnan mukaan osallisuudesta oli tullut arkipäiväistä toimintaa. Vanhemmat arvioivat toimivan tiedonkulun tärkeimmäksi asiaksi vanhempien osallisuudessa. Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että vaikuttamisen paikkoja löytyy, jos on halua tai tarvetta vaikuttaa. Eniten vanhemmat tekivät aloitteita omaa lasta koskevista asioista. Osallisuuden toteutumisen suurimmaksi esteenä todettiin olevan se, etteivät vanhemmat halua puuttua päiväkodin toimintaan. Osallisuuden koettiin edellyttävän vanhemmilta aktiivista asennetta, mutta myös henkilökunnan valmiuksia osallisuuden tukemisessa.

Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, mutta voivat tulokset voivat lisätä tietoa vanhempien osallisuuden vahvistamisesta ja sen edellytyksistä varhaiskasvatuksessa. Tutkimus tarjoaa varhaiskasvattajalle käytännön relevanssia miten varhaiskasvatuslain toteutumista vanhempien osallisuuteen liittyen voidaan varhaiskasvatusarjessa tukea.

Avainsanat: osallisuus, varhaiskasvatus, vanhemmat, yhteistyö, huoltajien osallisuus, kasvatuskumppanuus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 OSALLISUUSAJATTELU YHTEISKUNNASSA	8
2.1 Miksi osallisuutta tarvitaan?.....	8
2.2 Osallisuus käsitteenä.....	10
2.3 Osallisuuden lainsäädännöllinen ja sopimuksellinen tausta.....	15
3 VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	16
3.1 Vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten yhteistyön taustaa	16
3.2 Kasvatuskumppanuus	18
3.3 Osallisuus varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa.....	20
4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	24
5 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET VALINNAT.....	26
5.1 Tutkimuksen toteuttaminen.....	26
5.2 Laadullinen tutkimus.....	26
5.3 Tapaustutkimus.....	28
5.4 Haastattelu.....	30
5.5 Aineiston analyysi	33
6 TUTKIMUSTULOKSET	36
6.1 Osallisuuden toteutuminen tutkimuspäiväkodissa	36
6.1.1 Nykytilanne	36
6.1.2 Muutos toimintakulttuurissa.....	37
6.1.3 Toimintaosallisuus.....	39
6.1.4 Tieto-osallisuus	40
6.1.5 Suunnitteluosallisuus.....	41
6.1.6 Päätöksenteko-osallisuus ja aloitteet	42
6.2 Osallisuuden merkitykset	44
6.2.1 Osallisuuden määrittely.....	44
6.2.2 Osallisuudet hyödyt.....	45
6.2.3 Tarpeet ja odotukset	46
6.2.4 Esteet.....	48
6.2.5 Osallisuuden kehittäminen tulevaisuudessa	49
6.3 Tutkimustulosten yhteenveto.....	51
7 LUOTETTAVUUS.....	55
8 POHDINTA.....	59
LÄHTEET.....	68

1 JOHDANTO

Laadukas ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeva varhaiskasvatuksen peruskivi rakennetaan vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välisessä yhteistyössä. Olen kokenut vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön erityisen kiinnostavaksi alueeksi lastentarhanopettajan työssäni jo ensimmäisestä työpaikasta lähtien ja kiinnostunut kehittämään tätä aluetta työvuosieni aikana. Vanhemmuuden myötä olen saanut myös kokea yhteistyön toista puolta päiväkotikäisen lapsen vanhemman roolissa. Olen huomannut, että sekä oma näkemykseni yhteistyöstä että yhteistyötoiveeni ovat jonkin verran muuttuneet siitä kun esikoiseni aloitti päiväkodin ja nyt kun kolmas lapseni on päiväkotikäinen. Myös työntekijän näkökulmasta vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön näkökulma ja painopisteet ovat muuttuneet viimeisen viidentoista vuoden aikana lastentarhanopettajan työssä oltuani. Tämä näkyy esimerkiksi käsite-eroissa; ensiksi puhuttiin vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, sitten kasvatuskumppanuudesta ja nykyisin painotetaan vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa.

Tämän tutkimuksen aihe on ajankohtainen 1.8.2015 voimaanastuneen varhaiskasvatuslain ensimmäisen vaiheen sekä 1.9.2018 kokonaan valmistuneen uuden varhaiskasvatuslain johdosta. Uudessa laissa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö määritellään velvoittavammaksi kuin aikaisemmin. Vanhemmille tulee järjestää mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, §20). Myös syksyllä 2017 voimaantullut Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) painottaa vanhempien osallisuuden vahvistamista varhaiskasvatuksessa ja vanhempien mukaan ottamista toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Arvelen, että yhteistyön tavat ovat olleet päiväkodeissa kirjavia, mutta lain velvoittaessa varhaiskasvatukseen saadaan yhtenäisempiä yhteistyöhön liittyviä toimintamalleja ja käytänteitä. Tärkeintä olisi, että vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa lisääntyisi ei vain paperilla, vaan myös käytännössä.

Vanhempien osallisuuteen varhaiskasvatuksessa liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa oli merkillepantavaa, että aiheesta oli lähivuosina tehty erityisesti useita AMK-opinnäytetöitä. Näkökulmina on ollut esimerkiksi keinojen löytäminen varhaiskasvattajille osallisuuden

vahvistamiseksi (Tikka 2017) ja tapaustutkimukset huoltajien osallisuuden toteutumisesta sekä vanhempien kokemuksista osallisuudesta tutkimuspäiväkodeissa (Alikoski & Kiiski 2017, Langhed 2016, Jokitalo & Kotti 2016, Lehtonen, Luosujärvi & Puttonen 2013, Holopainen, Kirmizi & Silokunnas 2016). Pro gradu -tutkielmissa vanhempien ja varhaiskasvatusten välistä yhteistyötä on lähestytty erityisesti kasvatuskumppanuudesta käsin. Tutkimuksissa on selvitetty esimerkiksi vanhempien päivähoidon ammattilaisten tulkintoja kasvatuskumppanuudesta (Isokuusela 2008), kasvatuskumppanuuden merkityksiä kuntatason varhaiskasvatussuunnitelmissa (Luttinen 2010), kasvatuskumppanuuden toteutumisen edellytyksiä (Koski 2012), sekä vanhempien kokemuksia kasvatuskumppanuudesta päivähoidon ollessa lastensuojelun tukitoimena (Oittinen 2012). Vanhempien osallisuus oli fokuksena Tanneraholla (2014), joka selvitti vanhempien osallisuuden elementtejä varhaiskasvatuksessa sekä Kalliolla (2017), joka tarkasteli lastentarhanopettajien tulkintoja huoltajien osallisuudesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.

Vanhempien osallisuus liitetään osaksi kasvatuskumppanuutta. Kasvatuskumppanuus korostaa vanhempien näkemyksiä ja tietoa omasta lapsestaan ja antaa tätä kautta vanhemmille mahdollisuuden osallistua lapsensa päivähoidon (Venninen, Leinonen, Rautavaara-Hämäläinen & Purola 2011, 10.). Kasvatuskumppanuutta on tutkittu esimerkiksi Kekkosen (2012, 8) väitöskirjatutkimuksessa, jossa kasvatuskumppanuuden merkityksiä tarkastellaan neljässä diskurssissa; kasvattajan välisenä sosiaalisena suhteena, varhaiskasvatuksen kotikäyntinä, palveluneuvotteluna sekä suhteita luovana kommunikaationa. Maaret Vuorenmaa tutki väitöskirjassaan vanhempien osallisuuden toteutumista omassa perheessään, oman lapsensa palveluissa ja perheiden palvelujen kehittämisessä sekä pyrki selittämään vanhempien osallisuuteen yhteydessä olevia tekijöitä. Hän havaitsi, että vanhempien osallisuus tukee perheiden arkea ja vanhempien selviytymistä. Toisaalta vanhemmuuden huolet, tukiverkoston puuttuminen ja stressaava elämäntilantilanne heikentävät vanhempien kykyä vaikuttaa oman lapsensa palveluihin ja palveluiden kehittämiseen. (Vuorenmaa 2016, 87.)

Tutkimuksen näkökulmaa miettiessäni koin tärkeäksi saada myös vanhempien äänen kuuluviin. Kartoitettuani aikaisempia tutkimuksia, huomasin että vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä on kysytty hieman useammin kasvatushenkilökunnalta kuin

vanhemmilta itseltään. Vanhempien ajatuksia ja näkemyksiä on kartoitettu esimerkiksi alueellisissa vanhempien osallisuutta koskevista hankkeista (esim. VKK-metro, Kaste-hanke) asiakaskyselyiden myötä ja esimerkiksi valtakunnallisia Perhebarometri-tutkimuksissa. Näistä olenkin saanut hyviä aineksia oman tutkimukseni rakentamiseen.

Päätin lähteä tutkimaan vanhempien yhteistyön ja osallisuuden toteutumisesta yksittäisessä päiväkodissa. Valitsin tutkimuskohteekseni päiväkodin, jossa vanhempien osallisuus oli ollut toiminnan kehittämisen kohteena jo kaksi vuotta. Halusin selvittää miten vanhempien osallisuutta oli tuettu päiväkodissa ja miten siinä oltiin vanhempien ja varhaiskasvattajien mielestä onnistuttu. Lisäksi minua kiinnostivat millaiset yhteistyökäytännöt olivat vanhemmille mieluisimpia ja millaiseen osallisuuteen he olivat valmiita. Päätin lisäksi selvittää millaisia esteitä ja haasteita vanhempien osallisuuden onnistumiselle on sekä toisaalta millaisia mahdollisuuksia vanhempien osallisuus tuo päiväkodin toimintaan.

Tutkimuksen metodiksi valikoitui laadullinen tutkimus, sillä yleistämisen sijasta pyrin kokemuksen ja mielipiteiden selvittämiseen sekä mahdollisten ilmiöiden löytämiseen vanhempien osallisuudesta. Tutkimukseni konteksti ja yksittäisen päiväkodin valinta tekevät tutkimuksestani tapaustutkimuksen. Tutkimukseni tiedonantajina toimivat kolme kasvattajatiimiä, päiväkodinopettaja sekä kaksitoista huoltajaa. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastatteleamalla kasvattajatiimejä sekä päiväkodin johtajaa teemahaastattelun menetelmällä. Valitsin puolistrukturoidun haastattelun saadakseni tietoa juuri haluamistani aihepiireistä. Vanhemmilta tietoa kerättiin sähköpostitse lähetetyn kyselylomakkeen avulla, jossa kysymykset olivat suurimmaksi osin avoimia. Tämä menetelmä valikoitui parhaaksi huomioiden tutkimukseen käytettävissä olevat resurssit.

Koska tutkimuksen aiheena on osallisuus, tarkastellaan tutkimuksen teoreettisessa osuudessa osallisuus-käsitettä ja sen erilaisia määritelmiä. Lisäksi pohditaan miksi osallisuus on tärkeää yhteiskunnassa ja miten lainsäädännöllä pyritään osallisuutta edistämään. Kolmas luku liittyy tutkimuksen varhaiskasvatuksen kontekstiin. Luvussa käydään katsaus vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten yhteistyön historiaan ja nykytilanteeseen sekä siihen, miten osallisuuspainotus näkyy varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa. Tutkimuksen empiirinen osuus alkaa tutkimuskysymysten esittelyllä. Luku viisi esittelee tutkimusprosessia, aineiston hankintaa sekä tutkimusta ohjaavia metodologisia valintoja.

Tämän jälkeen paneudutaan tutkimustuloksiin ja tehdään niistä tiivis yhteenveto kappaleessa kuusi. Luvussa seitsemän käydään läpi tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimusraportti päättyy luvussa kahdeksan pohdintaan, jossa peilataan tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin ja teoreettiseen viitekehykseen, tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta sekä esitetään mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 OSALLISUUSAJATTELU YHTEISKUNNASSA

2.1 Miksi osallisuutta tarvitaan?

Osallisuus on ajankohtainen käsite, joka esiintyy usein mediassa eri kehittämishankkeita ja kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia käsiteltäessä. Osallisuuden perusta on valtion takaama ja vahvistama. Osallisuuden edistäminen on nostettu tavoitteeksi Suomen hallitusohjelmissa ja Euroopan unionissa. 2000-luvulla osallisuus-käsite on esiintynyt paljon lasten ja nuorten osallistumisen edistämiseen liittyen (Nivala & Ryyänen 2013, 12.; Kiilakoski, Nivala, Ryyänen, Gretschel, Matthies, Mäntylä, Gellin, Jokinen & Lundbom 2012, 250.) Se on nähty keskeisenä keinona torjumaan köyhyyttä, estämään syrjäytymistä sekä vähentämään eriarvoisuutta (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos/thl.fi, Kiilakoski 2007, 11-14.). Toisaalta osallisuuden edistämistä voidaan perustella vallan jakamisella, päätöksentekoon osallistumisella ja vaikuttamisella. Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet ovat vähentyneet ja osallisuus on nähty keinoksi puuttua tähän. Kiilakoski (2007, 11) toteaaakin, että *”demokratia kaipaa piristysruisketta ja ajatellaan, että osallisuus voisi olla toimiva rohto”*.

Gretschel ja Kiilakoski (2012) jakavat osallisuuden edistämisen sosiaalseksi ja poliittiseksi toiminnaksi. Syrjäytymisen ehkäisyssä painottuu osallisuuden edellytyksenä olevien sosiaalisten suhteiden vahvistaminen. Vallan jakamisessa ja päätöksentekoon osallistumisessa taas kyse on osallisuuden edistämisestä poliittisiin suhteisiin vaikuttamalla. Tutkijat painottavatkin, että osallisuuden edistämiseksi tulee huomioida yhteisöllinen kuulumisen tunne sekä selvittää vaikuttamisen ja päätöksenteon ongelmia. (Emt., 16-17.)

Vehviläinen (2006) tarkastelee osallisuuden merkitystä hyvinvoinnin, oikeuksien ja vallan näkökulmasta. Osallisuus voi kytkeytyä ensinnäkin köyhyyden ja syrjäytymisen torjuntaan. Toiseksi osallisuus voi liittyä kansalaisten perusoikeuksiin ja kolmanneksi osallisuutta voi lähestyä kansalaisten ja julkisen organisaation valtasuhteena. Tällöin osallisuuden kasvaminen tarkoittaa yksilön vaikutusmahdollisuuksien lisääntymistä oman elämän hallinnassa tai yhteiskunnallisessa ja paikallisessa päätöksenteossa. Hyvinvointi, oikeudet ja valta ovat sidoksissa toisiinsa osana sosiaalista pääomaa ja tuottavat myös yhteiskunnallista yhdentymistä. (Emt., 76.) Osallisuuden yhteiskunnallisesta merkityksestä puhuu myös

Rouvinen-Wilenius (2014. 67). Hän toteaa, että osallisuus liittyy yhteiskunnan ja arvojen tasolla edustukselliseen demokratiaan ja on yksilötasolla merkittävä voimavara jokapäiväisessä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.

Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen-Ollonqvist ja Nikula (2011) lähestyvät osallisuutta yhtenä terveyttä edistävänä tekijänä ja edellytyksenä terveydelliselle tasa-arvolle. He toteavat, että osallisuus tukee yksilön terveyttä ja hyvinvointia, koska sen avulla ihminen voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Osallisuudella ja terveydellä on tutkijoiden mukaan todistettu yhteys. Osallisuuden kokemusta vahvistavat hyvä psyykkinen, emotionaalinen, sosiaalinen ja fyysisen terveyden tekijät, mutta terveyden rajoitteista huolimatta osallisuus on kuitenkin mahdollista saavuttaa. Osallisuus ilmenee myös yhteiskunnallisessa terveydessä eritoten toimivina yhteiskuntajärjestelminä ja osallisuutta edistävinä olosuhteina, esimerkiksi turvallisuuden tunteena. (Emt., 56.)

Osallisuus ja sen vahvistamisen merkitys hyvinvoinnille ja terveydelle on huomioitu myös useissa kansallisissa ohjelmissa (Osallisuus 2017, thl.fi). Osallisuuden edistäminen näkyi vahvasti muun muassa 2015 päättyneessä kansallisessa Kaste-kehittämisohjelmassa, joka oli sosiaali- ja terveysministeriön pääohjelma (Historiaa 2017, stm.fi). Kaste-ohjelman tavoitteena oli vuosina 2012-2015 hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Toimeenpanossa pääperiaatteina olivat osallisuus ja asiakaslähtöisyys, jotka tarkoittivat muun muassa ihmisten kuulemista ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä itseä koskevassa päätöksenteossa, palveluissa ja niiden kehittämisessä. (Osallisuus 2017, thl.fi.) Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020 strategian päätavoitteena on yhteiskunta, jossa ihmisiä kohdellaan yhdenvertaisesti, varmistetaan kaikkien osallisuus sekä edistetään jokaisen terveyttä ja toimintakykyä (Historiaa 2017, stm.fi).

Myös kuntatasolla kuntalaisten osallisuutta palveluja koskevaan päätöksentekoon on edistetty 1990-luvulta alkaen hankkeiden, hallitusohjelmien ja lainsäädännön kautta. Osallisuuden edistäminen on saanut kunnissa syntymään uusia toimintamalleja/työtapoja, kuten yhteisösuunnittelu, kuntalaisfoorumi tai fokusryhmätyöskentely. 2000-luvulla kuntalaisten osallistumisen mahdollisuudet palvelujen kehittämiseen ovat vahvistuneet hallitusohjelmien ja kansallisen innovaatiostrategian kautta. Puhutaankin

käyttäjälähtöisyydestä, jonka menetelmiin kuuluu esimerkiksi palvelumuotoilu. (Jäppinen 2011, 8.)

2.2 Osallisuus käsitteenä

Osallisuuden käsitteen määritteleminen yksiselitteisesti on vaikeaa. Vaikka osallisuus on Suomessa poliittinen ja lainsäädännöllisesti vahvistettu tavoite, ovat osallistumisen taustalla olevat lait ilmaistu jokseenkin yleisessä muodossa. Tämä taas jättää kunnille paljon valtaa siinä, mikä on osallistumisen ja kuulumisen turvaamiseksi riittävää (Kiilakoski ym. 2012, 250). Myös osallisuuden käsitteen merkitys on väljä ja vaihtelee käyttötilanteen mukaan. Yleisesti hyväksyttyä, täsmällistä määritelmää ei ole onnistuttu laatimaan huolimatta siitä, että osallisuutta on tutkittu monista eri näkökulmista (Kiilakoski 2007, 10).

Nivala ja Ryytänen (2013) toteavat niinikään osallisuus-käsitteen monitulkintaiseksi ja kompleksiseksi. Käsitettä on avattu erityisesti virallisten mietintöjen, lakien ja asetusten kielellä. Joissain yhteyksissä osallisuus-käsite onkin tutkijoiden mukaan pelkistynyt etupäässä rituaaliseksi toimenpiteiksi tai mekaanisiksi toimintamalleiksi. Julkishallinnolliselta taustalta katsottuna, osallisuus-käsitettä on käytetty erilaisten tavoitteiden ajamisessa itsestään selvänä perusteluna. Kun osallisuus mielletään kyseenalaistamattomasti tavoiteltavaksi ja hyväksi asiaksi, on käsitteen tarkempi merkitys eri tilanteissa jäänyt puutteelliseksi, huomauttavat tutkijat. (Emt., 14-15, 17-18.)

Gretschelin ja Kiilakosken (2012) mukaan osallisuus-käsitteen taipuisuudessa on etunsa ja haittansa. Käsitteen löyhärajaisuus on edistänyt monenlaisia uudistuksia eikä ole kahlinnut toimintaa tai rajannut ihmisten ajattelua liikaa. Toisaalta käsitteen väljyys on aiheuttanut sen, että osallisuustoiminnan nimellä on ollut myös toimia, jotka ovat ruokkineet selvää näennäisosallisuutta. (Emt., 14-15.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Osallisuus 2017, thl.fi) määrittelee osallisuuden yksilön tasolla tunteena, joka syntyy ihmisen ollessa osallisena jossain yhteisössä. Yhteisössä taas osallisuus ilmenee jäsenten arvostamisena, tasavertaisuutena ja luottamuksena sekä vaikutusmahdollisuuksina omassa yhteisössä. Yhteiskunnan tasolla osallisuus viittaa jokaisen

kansalaisen mahdollisuutena terveyteen, koulutukseen, työhön, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kansallisesta näkökulmasta taas osallisuus vaikuttaa demokratian perusrakenteena, jolloin kansalaisilla on tasavertaiset oikeudet vaikuttaen itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen. (Osallisuus 2017, thl.fi.) Osallisuudessa voidaan myös erotella erilaisia rooleja. Henkilö voi olla osallinen kansalaisena, kuten kunnan asukkaana, tai palvelujen käyttäjänä eli asiakkaan roolissa (Kohonen & Tiala 2002, 6).

Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari ja Keto-Tokoi (2017) ovat tutkineet kaikkein heikommassa asemassa elävien osallisuutta ja tehneet ehdotuksen osallisuuden viitekehykseksi. Heidän synteesinsä osallisuudesta nojautuu pääasiassa sosiaalipoliittiseen ja sosiaalipsykologiseen tietoon. Tutkijat kiteyttävät osallisuuden olevan *"kuulumista sellaiseen kokonaisuuteen, jossa pystyy liittymään erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin"*. Heidän mukaansa osallisuus on vaikuttamista oman elämänsä kulkuun, palveluihin, toimintoihin ja joihinkin yhteisiin asioihin. Osallisuus tulee näkyviin päätösvaltana omassa elämässä ja toimintaympäristönä, joka on ymmärrettävä, hallittava ja ennakoitava. Lisäksi osallistuminen ilmenee vaikuttamisen prosesseissa, joissa ihminen pystyy vaikuttamaan itsensä lisäksi myös esimerkiksi ryhmissä, asuinympäristössä tai laajemmin yhteiskunnassa. Osallisuutta muodostuu myös paikallisesti, kun ihminen pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan yhteiseen hyvään sekä liittymään vastavuoroisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Emt., 3, 5.)

Särkelä-Kukko (2014) määrittelee osallisuuden monitahoiseksi tuntemisen, kuulumisen ja tekemisen kokonaisuudeksi. Ihminen voi kokea olevansa osallinen omassa yhteisössään ja yhteiskunnassa esimerkiksi töissä tai harrastuksissa oman osallistumis- ja vaikuttamistoiminnan myötä (Emt., 35). Rouvinen-Wilenius (2014) toteaa, että osallisuus on osallistumisen mahdollistama kokemus, johon liittyy yhteenkuuluvuuden tunne. Osallisuuden kokemus mahdollistuu kun ihminen pääsee osallistumaan päätöksentekoprosessiin asioissa, jotka koskevat häntä itseään ja ympäristöään (Emt., 51). Parhaimmillaan osallisuus tarkoittaa yksilöstä itsestään nousevaa sitoutumista, toimimista ja vaikuttamista oman elämänsä kulkuun sekä vastuunkantamista seurauksia (Särkelä-Kukko 2014, 35).

Hyvät sosiaaliset suhteet ovat ihmiselle tärkeä voimavara, ja ihmisellä on tarve olla osana erilaisia yhteisöjä. Yhteisöihin ja yhteiskunnan toimintaan on kuitenkin vaikea päästä

mukaan, jos yhteinen kieli puuttuu. Osallisuuden kokemiseen vaikuttaa se, miten yksilö saa ja kykenee ilmaisemaan tunteitaan yhteisössä ja se, miten tunteet kohdataan. (Särkelä-Kukko 2014, 41). Alanko (2013) ymmärtää osallisuuden kokemuksellisenä mukanaolona ja mahdollisuutena toimia yhteisöissä tai yhteiskunnassa. Osallisuus on mahdollisuutta vaikuttaa tapahtumien kulkuun tavoilla, jotka on yhteisössä suunniteltu ja päätetty (Emt., 51).

Hotari, Oranen ja Pösö (2009) esittävät, että osallisuuden kokemus syntyy vuorovaikutuksen tuloksena. Kokemusta ei voi synnyttää, mutta sille voidaan luoda edellytyksiä. Joskus osallisuuden kokemus voi syntyä ilman selkeää osallistumista, mutta joskus se voi jäädä syntymättä ponnisteluista ja edellytyksistä huolimatta (Hotari ym. 2009, 150-151). Myös Alanko (2013) näkee osallisuuden kokemuksellisenä ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kehittyvänä ja olevana. Alankon mukaan osallisuus on mukanaoloa ja toimimista vuorovaikutuksessa, jossa yksilö voi vaikuttaa asioihin suunnitelluilla ja päätetyillä tavoilla (Alanko 2013, 51). Gretscher (2002) määrittelee osallisuuden nimenomaan tunteena ja kuvaa sitä käsitteiden voimaantuminen ja valtautuminen kautta. Tutkija korostaa pätevyyden tunnetta ja oman roolin arvostamista, jonka avulla yksilö pystyy pääsee asettumaan toimijan asemaan ja kokemaan osallisuutta (Gretscher 2002, 50).

Myös Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, M, Koskinen-Ollonqvist ja Nikula (2011) puhuvat osallisuudesta omakohtaisena, voimaannuttavana kokemuksena. Voimaantumista syntyy, kun ihminen kokee kuuluvansa johonkin yhteisöön, ja jossa saa tukea oman identiteetin rakentumiselle ja eheytymiselle. Osallisuus toteutuu parhaiten yhteisöissä, joissa osapuolet ovat tasavertaisia keskenään, kunnioittavat toisiaan ja toimivat tukien ja luottaen toisiinsa. (Emt., 50.)

Leemann, Kuusio ja Hämäläinen (2015) kirjoittavat sosiaalisesta osallisuudesta, jota tarkastellaan yleensä tunneperäisenä tai subjektiivisena kokemuksellisenä ilmiönä. Sosiaalinen osallisuus syntyy, kun ihminen tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön tai yhteiskuntaa ja hän kokee pystyvänsä vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Sosiaaliseen osallisuuden kokemuksen tunnetta ei voida pakottaa, mutta sen muodostumiseen voidaan myötävaikuttaa. (Leemann ym. 2015, 5)

Kiilakoski (2007) toteaa niin ikään, että osallisuuden tunne on välttämätön osallisuuden toteutumiselle. Se ei tutkijan mielestä kuitenkaan vielä takaa osallisuutta, sillä on olemassa sortavia toimia, jotka eivät käy ilmi tilanteessa oleville ihmisille. Hyväksikäytettykin voi tuntea olevansa osallinen, vaikka ei saisikaan minkäänlaista arvostusta. Osallisuudessa onkin aina sekä yksilöllinen että yhteisöllinen puoli. Yksilön on tunnettava oikeutta omaan identiteettiin ja arvokkaaksi osaksi yhteisöä. Yhteisön taas pitää olla sellainen, jossa ollaan valmiita luottamaan ihmiseen ja ottamaan hänen toimijuutensa vakavasti. Osallisuutta tukevassa yhteisössä yksilö pystyy vapaasti kertomaan näkemyksensä ja yksilölle annetaan mahdollisuus toimia. Tämä taas edellyttää yhteisöltä vallan ja vastuun jakamista. Kiilakoski huomauttaa, että osallisuus ei ole vain oikeus, vaan tuo mukanaan myös vastuuta ja velvollisuuksia. Aidosti osallisuutta kokeva ihminen välittää ryhmästä ja sen toimintakyvystä, sitoutuu toimintaan yhteisten asioiden parantamiseksi ja kantaa vastuuta yhteisön toiminnasta. Tutkija kuvaakin osallisuutta yksilön tunteena ja yksilön tilana. (Kiilakoski 2007, 11-14.)

Rahikka-Räsänen ja Ryyränen (2014, 10-11) nostavat esiin samoja asioita Kiilakosken kanssa. Tutkijoiden mukaan ihminen on osallinen yhteisössä, jos hän kuuluu yhteisöön, osallistuu ja toimii yhteisössä sekä kokee olevansa osa yhteisöä. Tutkijat muistuttavat, että kuulumisen tunne ja tunne omasta merkityksellisyydestä osana yhteisöä ja yhteiskuntaa on tärkeä hyvinvoinnin tekijä. Osallisuuden toteutuminen edellyttää jotain sekä yksilöltä että yhteisöltä. Kuulumisen tasolla ehtona on, että yhteisö hyväksyy yksilön jäsenekseen ja yksilö taas haluaa olla jäsenenä. Toiminnan tasolla yhteisöltä vaaditaan toimintamahdollisuuksia ja yksilöltä taas jonkinlaista osallistumista. Kokemisen tasolla osallisuus toteutuakseen edellyttää yhteisöltä yhteenkuuluvuuden mahdollisuuksia, yksilöltä taas tietoisuutta kuulumisesta, omasta merkityksestään osana yhteisöä sekä todellisia mahdollisuuksia osallistua. (Rahikka-Räsänen & Ryyränen 2014, 10-11; Nivala 2008, 168-172.)

Turja ja Vuorisalo (2017) tarkastelevat osallisuutta toimijuutena, joka toteutuu sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa ja jonka edellytyksenä on vastavuoroisuus tilanteissa läsnä olevien kesken. Osallisuus ei siis ole vain mukanaoloa valmiiksi järjestetyssä toiminnassa. Osallisuus toteutuu, jos kaikilla osapuolilla on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa yhteiseen toimintaan. Tämä taas edellyttää osapuolilta sekä kuulluksi tulemistä että kuuntelemista. Kuulluksi tulemisen lisäksi osallisuuteen kuuluu lähtökohtaisesti myös osallisuus

päätöksentekoon. Turjan ja Vuorisalon (2017, 46-47) mukaan osallisuudessa on kysymys kasvamisesta demokraattiseen ajattelutapaan, jossa yksilöillä voi olla monia ei tavoitteita, tarpeita, näkökulmia ja kiinnostuksen kohteita. Kohonen ja Tiala (2002, 6) kiteyttävät, että kansalaisten osallistuminen edellyttää kahden tärkeän tekijän toteutumista. Ensimmäinen tekijä on yksilön omakohtainen kiinnostus osallistua ja vaikuttaa. Toisena edellytyksenä on, että yhteiskunta tai yhteisö tarjoaa mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa.

Osallisuuden kokemukset syntyvät arjen pienistä asioista, kuten huomioduksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omista asioista päättämisestä, keskusteluista ja kohtaamisista. Osallisuuteen ja osallisuuden kokemiseen vaikuttavat myös yhteiskunnan rakenteet ja asenneilmapiiri sekä yksilön käytettävissä olevat voimavarat. Ihmisillä ei aina ole mahdollisuutta, kykyä tai jaksamista hyödyntää voimavarojaan niin, että osallisuuden kokemus pääsisi syntymään. Kuormittavan elämäntilanteen tai kriisin aikana voimavarat vähenevät ja ne suuntautuvat osallisuuden sijasta selviytymiseen. Omia voimavaroja ei myöskään aina osata valjastaa käyttöön, jos ihminen ei luota niihin tai tunnista niitä. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että yhteiskunnan tasolla ei tunnisteta yksilöllä käytössään olevia voimavaroja. (Särkelä-Kukko 2014, 36, 39.) Edellä mainittujen osallisuutta heikentävien tekijöiden lisäksi yksi syy asiakkaiden osattomuuden kokemuksiin voi olla tietämättömyys. Osallisuuden onnistumisen kannalta on oleellista, että ihminen saa tietoa toiminnan sisällöistä. Jos tietoa ei tarjota riittävästi tai sitä ei ymmärretä, yksilön on vaikea hallita tilannetta ja häntä voidaan ohjailta haluttuun suuntaan. (Luhtasela 2009, 81.)

Luhtasela (2009) muistuttaa, että pelkkä toimintaan osallistuminen ei välttämättä lisää asiakkaan osallisuuden kokemuksia. Vasta kun ihmisellä on todellista valtaa esimerkiksi palvelun suunnitteluun tai työtehtävänsä sisällön valintaan, osallisuus toteutuu. Tutkija toteaaakin, että valta näyttää olevan tekijä, joka erottaa osallisuuden osallistumisesta. (Luhtasela 2009, 130.)

Kuulumisen tunteen lisäksi, osallisuus on myös erisisältöistä ja -tasoista toimintaa. (Särkelä-Kukko 2014, 35). Tutkimusongelmieni pohjana käytän Kohosen ja Tialan (2002) jäsentelyä kuntalaisten suoran osallisuuden muodoista. Tätä jakoa käytettiin 1997-2002 toteutetussa valtakunnallisessa osallisuushankkeessa, jonka tarkoituksena oli edistää kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Hankkeen aikana käynnistettiin lukuisia

paikallisia osallisuutta kehittäviä projekteja. Osallisuushankkeessa osallisuutta tarkasteltiin jakamalla se neljään eri muotoon. Ensimmäinen osallisuuden muoto, **tieto-osallisuus**, liittyy kuntalaisen oikeuteen saada tietoa ja tuottaa tietoa. Tämä voi toteutua esimerkiksi kunnan tiedottamisena, kuntalaisten kuulemisena tai kyselyihin vastaamisena. **Suunnitteluosallisuus** tarkoittaa valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta ja yhteisiä suunnitteluprosesseja. **Päätösosallisuus** tarkoittaa palveluiden käyttäjien päätösvaltaa palveluiden tuottamisessa tai oma yhteisöä koskevissa päätöksissä. Neljäs osallisuuden muoto, **toimintaosallisuus**, liitetään kuntalaisten omaan toimintaan elinympäristössään. Tämä voi olla esimerkiksi talkoovoimin toteutettu toiminta elinympäristössä tai palvelujen tuottamista. (Kohonen & Tiala 2002, 5-6.)

2.3 Osallisuuden lainsäädännöllinen ja sopimuksellinen tausta

Kansalaisten osallisuutta pyritään vahvistamaan myös lainsäädännön keinoin. Asiakirjoissa osallisuudella tarkoitetaan kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen sekä päätöksentekoon (Järvi 2006, 2). Suomen perustuslaissa todetaan, että kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (11.6.1999/731, 2§). Julkisen vallan tehtävänä on lain mukaan taas edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon (11.6.1999/731, 14§).

Myös Kuntalaissa (10.4.2015/410) turvataan kuntalaisille laajat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. Kuntalain mukaan valtuuston on huolehdittava siitä, että kunnan asukkailla ja palveluiden käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan esimerkiksi selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812, 2. luku 8§) taas todetaan, että asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Lasten ja nuorten osallisuudesta on säädetty muun muassa Nuorisolaissa ja lastensuojelulaissa. Nuorisolaissa todetaan, että nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa (21.12.2016/1285). Sosiaalihuoltolain mukaan lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin (30.12.2014/1301 10§).

3 VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten yhteistyön taustaa

Vanhempien ja varhaiskasvatuksen yhteistyön määrä, suunta, laatu ja toteuttamistavat ovat vaihdelleet vuosikymmenien varrella. Perheen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten vuorovaikutuksen kulttuuria on tarkasteltu eri aikoina erilaisista näkökulmista. Vuorovaikutuksesta on käytetty käsitteitä yhteistyö, tukeminen ja kumppanuus. Yhteistyötä on luonnehdittu myös vanhempainvalitukseksi, vanhempainkasvatukseksi ja perhelähtöiseksi yhteistyöksi. Puhetavat heijastavat erilaisia ymmärryksiä varhaiskasvatuksesta palveluna tai instituutiona, perheen ja julkisten instituutioiden kasvatusyhteistyön luonteesta, sekä yhteistyön eri osapuolten asemasta ja vallasta. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 129-131; Karila 2006, 92; Kekkonen 2012, 27.)

1970-luvulla perheiden asema päivähoidon toiminnassa oli hyvin kapea. Tällöin korostettiin työntekijöiden ammatillisuutta ja asiantuntijuutta ja päivähoidon nähtiin olevan ammattilaisten "reviiriä". Päivähoidon henkilöstön ajateltiin olevan kykenevimpiä tekemään lasta johtuen koulutuksestaan ja kokemuksestaan. 1980-luvulla varhaiskasvatuksen teoriapohjan vankentuminen nosti ammattilaisten ja perheiden välisen yhteistyön uuteen valoon. Kodin ja päivähoidon väliset suhteet nähtiin merkityksellisinä lapsen kasvatuksen onnistumisen kannalta. Kiinnostus yhteistyötä kohtaan näkyi tutkimus- ja kehittämisprojektien lisääntymisenä sekä uusissa toimintakäytännöissä. (Hujala ym. 1998, 127-128; Alasuutari 2006, 84; Karila 2006, 92.)

1990-luvulle tultaessa alettiin yhä enemmän antaa painoarvoa asiakaskeskeisyydelle ja vanhempien omalle asiantuntijuudelle. Vanhemmat alkoivat myös vaatia oikeutta saada äänensä kuuluviin kasvatuksellisissa päätöksissä. (Alasuutari 2006, 84; Karila 2006, 92.) Vanhemmat nähtiin paitsi yhteistyökumppaneina, myös kasvatusneuvonnan tarpeessa olevina (Kekkonen 2012, 29). Seuraavalla vuosikymmenellä siirryttiin kumppanuusajatteluun, joka korosti vanhempien ja ammattilaisten tasavertaisuutta (Karila 2006, 92). Tämä tarkoitti myös asiantuntijavaltaa korostavasta toimintakulttuurista siirtymistä osallisuuden ja osallistamisen kulttuuriin (Karila 2005, 285).

Osallisuusajattelu määritteli uudelleen perheiden asiakkuutta 2000-luvun alussa. Ensimmäisen kerran päivähoidon ja vanhempien osallisuus linjattiin kasvatuskumppanuudeksi valtioneuvoston periaatepäätöksessä Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista vuonna 2002. Tämän myötä myös kasvatuskumppanuustutkimus vilkastui 2000-luvulla. (Kekkonen 2012, 22-23). Kumppanuusajattelu pohjautui siihen, että sekä vanhemmilla että ammatti-ihmisillä on olennaista tietoa lapsesta ja yhteisiä tavoitteita lapsen kasvatuksesta. (Karila 2006, 93)

Vuorenmaan mukaan työntekijälähtöinen päätöksenteko yhteistyötapaamisissa heikentää ja kasvatuskumppanuus parantaa vanhempien osallisuutta. Vanhempien osallisuus taas tukee perheiden arkea ja vanhempien selviytymistä. Toisaalta vanhemmuuden huolet, tukiverkoston puuttuminen ja stressaava elämäntilantilanne heikentävät vanhempien kykyä vaikuttaa oman lapsensa palveluihin ja palveluiden kehittämiseen. Tutkijan mukaan haastavissa elämäntilanteissa vanhempien osallisuuden tukeminen vähentää vaikeuksien pitkäaikaisia kielteisiä vaikutuksia perheelle ja ehkäisee heikon osallisuuden tunteen siirtymistä lapsille. Vanhempien osallisuutta voi edistää parantamalla vanhempien tiedonsaantia ajankohtaisista lasten ja perheiden palveluista, lisäämällä vanhempien vaikuttamismahdollisuuksia ja päätöksentekoon osallistumista lapsen palvelutapaamisissa. (Vuorenmaa 2016, 83-85, 87.)

Venninen ym. (2011) määrittelevät vanhempien osallisuuden sitoutumiseksi vanhemmuuteen ja kasvatuskumppanuuteen sekä kiinnostukseksi lapsen päivähoidon arjesta. Se on myös kokemus omasta merkityksellisyydestä sekä kuulluksi ja hyväksytyksi tulemisesta omaa lasta koskevissa asioissa. Vanhempien osallisuus sisältää osallistumista ja vastuunottamista yhteisestä lasta koskevasta päätöksenteosta. Se antaa myös kokemuksia rohkeudesta tehdä aloitteita ja saada aikaan muutoksia, joista hyötyvät oman lapsen lisäksi myös lapsiryhmä. Osallisuus edellyttää ajantasaista tietoa ja jaettuja havaintoja omasta lapsesta. Osallisuutta tukevat onnistumisen kokemukset kasvatuksellisista haasteista sekä tunne omasta pystyvyydestä ja kyvystä olla hyvä vanhempi. (Emt., 60.)

Venninen ym. (2011) kuvaavat päivähoidon osallisuutta japanilaisena Torii -porttina, jonka ylintä kannateltavaa osaa kuvastaa lapsen ääni. Lapsen vanhemmat ja päiväkotihenkilöstö

taas ovat lapsen osallisuuden kannatinpalkkeina, joilla on yhteinen kasvatustehtävä. Vanhempia tarvitaan antamaan ymmärrystä lapsestaan, henkilökuntaa taas lasta ja lapsuutta koskevan ammatillisen tietämyksensä vuoksi. Henkilökunta ei toimi portinvartijana, vaan huolehtii siitä, että kynnyks astua portista peremmälle madaltuu. Henkilökunnan pitääkin ideoida tavallisuudesta poikkeavia käytäntöjä, joiden avulla vanhempien sisälle astumista helpotetaan. (Venninen ym. 2011, 61.) Karilan (2005, 297) mukaan vanhempia pitäisi houkutella osallisuuteen, sillä kaikilla vanhemmilla ei ole samanlaisia kykyjä osallistua.

3.2 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus on Kaskelan ja Kekkosen (2006) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välistä vastavuoroista vuorovaikutusta, jota ohjaavat kuulemisen, kunnioituksen, luottamuksen ja dialogisuuden periaatteet. Kumppanuussuhde syntyy varhaiskasvattajan tietoisien toiminnan kautta. Työntekijä rakentaa kunnioittavaa ja tasavertaista suhdetta vanhempien kanssa ja toimii asiantuntijalähtöisyyden sijasta perhelähtöisesti. Kaskela ja Kekkonen huomauttavat, että varhaiskasvattajien asiantuntemusta ei kasvatuskumppanuudessa kuitenkaan kadoteta, vaan pyrkimyksenä on tuoda työntekijän osaaminen, tieto ja taito vanhemman sekä lapsen käyttöön. Työntekijän ammatillisuus korostuu myös siinä, miten vanhempi tulee kuulluksi, vastaanotetuksi ja arvioiduksi oman lapsensa asioissa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 5, 19.) Kasvatuskumppanuussuhteen onnistuminen riippuu siitä, miten työntekijät ja vanhemmat sitoutuvat toteuttamaan yhteistä, mutta jaettua kasvatusvastuuta (Kekkonen 2012, 13).

Kasvatuskumppanuudessa tavoitellaan lapsen kahden kasvuyhteisön, kodin ja varhaiskasvatuksen, dialogista vuoropuhelua. Tarkoitus on, että vanhemmat ja kasvatusyhteisö jakavat tietojään, näkemyksiään ja osaamistaan lapsen parhaasta yhteisesti keskustellen, neuvotellen ja sopien. Kasvatuskumppanuudessa vahvistetaan lapsi- ja perhekohtaisen kokemuksellisen tiedonvaihtoa. Kaskela ja Kekkonen puhuvat molemminpuolisen tiedonvaihdon kulttuurin luomisesta. Vanhempien lastaan koskevan tiedon arvon tunnustaminen ja tunnistaminen mahdollistaa tasa-arvoisemmat edellytykset osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja toimintaan. (Kaskela & Kekkonen 2006, 13, 20, 26.)

Myös Venninen ym. (2011) painottavat vanhempien näkemysten ja tiedon arvostamista kasvatuskumppanuudessa. Antamalla painoarvoa vanhempien ajatuksille annetaan myös mahdollisuus vaikuttaa ja kokea osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksessa. Osallisuus on osa kasvatuskumppanuutta ja lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen ei onnistu, jos vanhemmat ja varhaiskasvattajat eivät koe olevansa osallisia tässä tehtävässään. (Emt., 7, 10.) Vanhempien kokemuksellinen puoli korostuu myös siinä, että vanhempi tuntee kuuluvansa varhaiskasvatusyhteisöön, jonka jäsen hänen lapsensa on (Kaskela & Kekkonen 2006, 27).

Karila (2005) korostaa, että syvälinen kumppanuussuhde ei synny pelkästään tietoja välittämällä ja vaihtamalla, vaan tarvitaan myös jaettuja tulkintoja ja yhteistä päätöksentekoa. Vanhemmilla on erilaista tietoa ja erilaisia näkökulmia lapsesta kuin varhaiskasvatuksen ammattilaisilla. Kasvatuskumppanuudessa kyse on siis kahden erilaisen, mutta yhteisen tavoitteen omaavan osapuolen toiminnasta. Karila huomauttaa, että tämän erilaisuuden kääntäminen kumppanuuden voimavaraksi asettaa haasteita sekä vanhemmille että varhaiskasvattajille. (Karila 2005, 297.)

Kumppanuusajattelu edellyttää vanhempien ja henkilöstön yhteistä ymmärrystä kasvatuksen prosesseista ja tavoitteista. Tasavertainen kumppanuussuhde tarkoittaa yhteistä päätöksentekoa ja yhteisen asiantuntijuuden muodostamista. Vanhempien voimaantuminen vaatii ammattilaisilta asiantuntijavallasta luopumista ja oman vallankäytön kriittistä reflektointia (Karila 2005, 298). Venninen ym. taas näkevät kumppanuussuhteen sisältävän sekä asiantuntijaulottuvuuden että asiakkuusnäkökulman. Asiantuntijaroolissa kasvattaja tietää osaamisensa pystyy hyödyntämään asiantuntijatietoaan toimiessaan vanhempien ja lasten kanssa. Asiakkuusnäkökulmaa kasvattaja tarvitsee kohdatessaan vanhemman ja hyödyntämään vanhempien tietoa ja ymmärrystä lapsestaan. (Venninen ym. 2011, 59.)

Luttisen (2010, 96) mukaan kasvatuskumppanuudessa tulisi ottaa huomioon toimiminen Brofenbrennerin ekologisen teorian eri tasoilla ja toteuttaa kasvatuskumppanuutta käytännössä. Tutkijan mukaan kumppanuus edellyttää osapuolina olevien toisen toisensa tuntemista ja ymmärtämistä. Syvälinen kasvatuskumppanuuden perusta on vanhempien ja varhaiskasvattajien välinen yhteinen kasvatustietoisuus. Tutkija toteaa, että kasvatuskumppanuuden keskiössä on toimintakäytännöt, mikä tarkoittaa yhteistä

kasvatustietoisuutta, kasvatusvuorovaikutusta, asiantuntijuutta ja sovittuja menettelytapoja. Luttisen aineiston perusteella kasvatuskumppanuuden teemojen ja merkitysten yhteisenä nimittäjänä voidaan tarkastella osallisuutta. Kunnallisissa vasuasiakirjoissa lapsen ja vanhempien osallisuus otettiin vain vähän huomioon. Toimivan kasvatuskumppanuus vaatii henkilöstöltä kykyä ja rohkeutta arvo-, vastuu- ja näkemyskeskusteluihin vanhempien ja työyhteisön kanssa, toteaa Luttinen. Tämä edellyttää henkilöstön asiantuntijuuden ja kasvatusvuorovaikutustaitojen kehittämistä. (Emt., 103-105.)

Kasvatuskumppanuuden rakentamisen tärkeimpänä foorumina voidaan pitää vanhempien ja varhaiskasvattajien välisiä kasvatuskeskusteluja (Karila 2005, 286). Lapsen henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen yhdessä vanhempien kanssa onkin muodostunut keskeiseksi, ja jopa ainoaksi tavaksi toteuttaa kasvatuskumppanuutta. Karila huomauttaa, että uusi varhaiskasvatuslaki edellyttää vanhempien osallistumista oman lapsen lisäksi myös varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Tämä haastaakin varhaiskasvatuksen ammattilaiset uudenlaisten kumppanuus-, yhteistyö- ja osallisuuskäytäntöjen kehittämiseen. (Karila 2016, 41.)

3.3 Osallisuus varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen päämääränä on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle. Varhaiskasvatuksen valtakunnalliseen ohjausjärjestelmään kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriö, joka vastaa varhaiskasvatuksen yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta sekä lainsäädännön valmistelusta. Opetushallitus toimii asiantuntijavirastona ja vastaa varhaiskasvatuksen kehittämisestä, seuraa varhaiskasvatuksen järjestämistä, ja laatii valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa keskeisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on oikeudellisesti velvoittava määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Sitä säätelee perusopetuslaki ja ohjaa Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 3, 12§;

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe astui voimaan 1.8. 2015 vastaamaan yhteiskunnan vaatimuksiin ja tavoitteisiin. Uusi varhaiskasvatuslaki astui voimaan 1.9.2018 ja se uudisti vuodelta 1973 olleen lain lasten päivähoidosta. Uudessa lakimuutoksessa (540/2018) lasten ja vanhempien osallisuutta vahvistettiin linjaamalla osallisuus velvoittavaksi. Laissa todetaan, että ”lapsen vanhemmille tai muille huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin”. Lisäksi ”lapsille ja heidän vanhemmilleen tai muille huoltajilleen on toimipaikassa järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin”. (540/2018 20§.) Uudessa laissa vanhemmilla on oikeus vaikuttaa laajemminkin siihen millaista kasvatusta päiväkodissa annetaan. Aikaisemmin vaikutusmahdollisuuksista puhuttiin vain omaa lasta koskevissa asioissa. (Karila 2016, 41.) Laki haastaa varhaiskasvatuksen uudenlaisten yhteistyö- kumppanuus ja osallisuuskäytäntöjen kehittämiseen. Yhteistyökäytäntöjä mietittäessä on tärkeä ottaa vanhemmat mukaan suunnitteluun esimerkiksi yksikön varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa. (Lankinen 2016)

Tähän tutkimukseen aineistoa kerätessä varhaiskasvatusta ohjasivat vielä vuoden 2005 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Perusteissa vanhempien ja henkilöstön välinen yhteistyö linjattiin kasvatuskumppanuudeksi ja niissä esitettiin kasvatuskumppanuuden edellytykset, tavoitteet ja toteuttamisen periaatteet. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan perusteissa ”vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemiseen” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31). Kasvatuskumppanuudessa vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusvastuu, henkilöstöllä taas koulutuksen antama ammatillinen osaaminen ja tieto. Perusteiden mukaan kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät vanhempien sekä kasvattajan kokemukset ja tiedot lapsen hyvinvointia palvelevalla tavalla. Henkilöstö vastaa siitä, että tasavertaiselle yhteistyölle on edellytykset ja että kumppanuussuhde syntyy ja kehittyy. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) linjataan myös vanhempien osallisuus yksikön toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Vaikka henkilöstö vastaa yksikön varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta, vanhemmilla tulee tarjota mahdollisuuksia vaikuttaa sen sisältöön ja osallistua arviointiin. Perusteissa kerrotaan, että vanhempien ja lasten suorittama toiminnan arviointi on osa varhaiskasvatuksen jatkuvaa kehittämistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32.)

Kekkonen pohtii, että kasvatuskumppanuudella viitataan vuoden 2005 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ammattilaisten uudenlaiseen tapaan asennoitua vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Henkilöstön ja vanhempien roolit ja asema suhteessa lapseen määritellään tasavertaisiksi, mutta tehtäviltään erilaisiksi. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusvastuu ja -oikeus, henkilöstö taas vastaa kumppanuusperusteisen kasvatusyhteistyön toteuttamisesta. Kekkonen toteaa, että perusteissa tavoitellaan myös vanhempien aikaisempaa laajempaa osallistumista ja osallisuutta lapsen ja yksikön varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Tämä taas kertoo julkisen ja yksityisen kasvatustoiminnan välisen rajapinnan uudelleen määrittelystä. (Kekkonen 2012, 42-43.)

Uudessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) osallisuuden näkökulma toimintakulttuurissa korostuu entisestään. Varhaiskasvatuksen velvoitetaan edistämään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Perusteissa todetaan, että huoltajien näkemyksiä, mielipiteitä ja aloitteita arvostetaan. Heille tarjotaan mahdollisuuksia säännöllisesti osallistua toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Huoltajien verkostoitumisen todetaan olevan merkityksellistä yhteisöllisyyden lisäksi henkilöstön työlle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30, 32-33.)

Osallisuutta vahvistetaan kehittämällä tietoisesti osallisuutta edistäviä toimintatapoja ja rakenteita. Luottamuksen ja tasa-arvoisen vuorovaikutuksen rakentumisessa edellytetään henkilöstöltä aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan päivittäisten kokemusten ja havaintojen jakamisen sekä kannustavien, lapsen kehitystä koskevien viestien merkitystä. Yhteistyön välineeksi linjataan myös tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 32-33.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) vanhempien osallisuus on huomioitu huoltajan kanssa tehtävänä yhteistyönä. Yhteistyössä painottuvat huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön keskustelut kasvatuskäytännöistä, arvoista, tavoitteista sekä lapsen mielenkiinnonkohteista, oppimisesta ja kehityksestä. Henkilöstöltä edellytetään aloitteellisuutta ja tilaisuuksien järjestämistä henkilökohtaisille keskusteluille sekä esiopetukseen tutustumiselle. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus ja yksilölliset tarpeet. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan huoltajien tulee saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta sekä lapsensa esiopetuspäivästä. Huoltajien mielipiteitä kuunnellaan ja heidän antamansa palaute huomioidaan esiopetusta kehitettäessä, opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Yhteistyön merkitys korostuu erityisesti lapsen kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 9, 25, 45.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten vanhempien osallisuutta on kehitetty tutkimuskohteena olevassa päiväkodissa ja miten siinä on onnistuttu työntekijöiden sekä vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksessa kuvaillaan varhaiskasvattajien keinoja tukea vanhempien osallisuutta ja vanhempien kokemuksia osallisuudesta. Tutkimuksen avulla pyritään kartoittamaan millaisia toiveita ja tarpeita vanhemmilla on yhteistyöstä varhaiskasvatuksessa sekä selvittää mahdollisia osallisuuden esteitä. Lisäksi pyritään jäsentämään, millaisia merkityksiä vanhemmat ja henkilöstö antavat osallisuudelle ja mitä odotuksia heillä on osallisuudesta. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä vanhempien osallisuudesta ja sen avulla löytää keinoja osallisuuden edistämiseen.

Eskola ja Suoranta (1999, 19-20) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelmat täsmentyvät tutkimuksen edetessä. Tässäkin tutkimuksessa tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimusprosessin kuluessa. Tutkielmassa etsitään vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten osallisuus toteutuu vanhempien ja henkilöstön näkökulmasta?

Pääkysymystä työstetään ja rajataan seuraavien apukysymysten avulla:

- Millä tavoilla huoltajat voivat osallistua päiväkodin toimintaan, varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin?
- Mitä muutoksia vanhempien ja varhaiskasvattajien välisessä yhteistyössä on tapahtunut?
- Millaisia kokemuksia huoltajilla ja varhaiskasvattajille on osallisuudesta tutkimuspäiväkodissa?
- Miten henkilöstö tukee ja vahvistaa huoltajien osallisuutta?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä pyritään selvittämään miten vanhempien osallisuuden kehittämisessä on tutkimuspäiväkodissa onnistuttu sekä vanhempien että henkilöstön näkökulmasta. Lisäksi selvitetään millaisia muutoksia päiväkodin toimintakulttuurissa on tapahtunut yhteistyön näkökulmasta. Tutkimuksessa kartoitetaan myös konkreettisia

yhteistyön tapoja, joilla osallisuutta on päiväkodissa toteutettu sekä rakenteita, joilla pyritään edistämään vanhempien osallisuutta.

2. Millaisia merkityksiä varhaiskasvattajat ja huoltajat antavat vanhempien osallisuudelle varhaiskasvatuksessa?

- Millaiseksi huoltajat ja varhaiskasvattajat ymmärtävät osallisuuden ja osallisuuden merkityksen?
- Miten huoltajat haluaisivat osallistua varhaiskasvatukseen?
- Millaisia kehittämisideoita huoltajilla ja työntekijöillä on vanhempien osallisuuden edistämiseksi?
- Mitä esteitä osallisuuden toteutumiseen on huoltajien ja varhaiskasvattajien näkökulmasta?

Toisessa tutkimuskysymyksessä yritetään saada vastauksia siihen, miten tutkittavat määrittelevät osallisuuden ja sen merkityksen lapsen varhaiskasvatuksessa. Lisäksi selvitetään, millaisia tarpeita, toiveita ja odotuksia vanhemmilla on yhteistyöstä sekä heidän osallisuudestaan varhaiskasvatuksessa. Tutkittavilta kysytään millaisia muita ehdotuksia heillä on osallisuuden vahvistamiseksi. Lisäksi tutkimuksessa pyritään selvittämään mitkä osallisuuden ulottuvuudet (Kohonen & Tiala 2002 mukaillen) vanhemmat kokevat yhteistyössä ja osallisuudessa itselleen merkityksellisimmiksi: 1) yhteisöön kuulumisen ja vanhempien vertaistuen 2) toimintaan osallistumisen 3) mahdollisuuden vaikuttaa, suunnitella ja tehdä päätöksiä, 4) toimivan tiedonkulun tai 5) kasvatuskumppanuuden.

5 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET VALINNAT

5.1 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusaineisto kerättiin pirkanmaalaisesta päiväkodista keväällä 2016. Tutkimusote on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tavoitteena on kuvata miten vanhempien osallisuus toteutuu päiväkodissa sekä henkilökunnan että lasten huoltajien näkökulmasta. Kyseisessä päiväkodissa vanhempien osallisuus oli ollut kehittämisen kohteena tutkimusaineistoa kerättäessä kahden vuoden ajan. Kehittämiskohteeksi vanhempien osallisuus päättyi koko kunnallisen asiakastyytyväisyyskyselyn pohjalta. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua sekä sähköisesti lähetettyä lomakyselyä. Haastattelut toteutettiin toukokuussa 2016 ryhmähaastatteluina, ja haastatteluun osallistui kolme kasvattajatiimiä jokaisesta päiväkodin ikäryhmästä (0-3 vuotiaiden-, 3-5 vuotiaiden- sekä esiopetusryhmästä). Yhteensä päiväkodissa oli tuolloin kuusi ryhmää. Lisäksi toteutettiin päiväkodinjohtajan yksilöhaastattelu. Kaikille päiväkodin huoltajille lähetettiin lomakekysely sähköpostitse huhtikuun lopulla 2016. Vastauksia tuli yhteensä 12 kappaletta.

Syrjäläinen, Eronen & Värri (2007) toteavat, että menetelmällisten kysymysten pohtiminen ovat aina väistämättä osa tutkimustyötä. Tutkijan pitää perustella millaisin menetelmin tutkimuksen suorittaa ja pohdittava taustasitoumuksiaan (Emt., 8). Tässä kappaleessa tarkastelen tutkielmassa käyttämiäni metodologisia valintoja. Näitä ovat kvalitatiivinen tutkimus, tapaustutkimus sekä haastattelu aineistonkeruumuotona.

5.2 Laadullinen tutkimus

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähestymistapa tuntui luontevalta, koska tavoitteena on ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan laadullista tutkimusta voi kutsua ymmärtäväksi tutkimukseksi, sillä laadullinen tutkimus lähtee kysymyksestä ”miten minä voin ymmärtää toista?”. Tämä kysymys pätee kahteen suuntaan; miten tutkijan on mahdollisuus ymmärtää tiedon lähde (toista ihmistä) ja miten lukija voi ymmärtää tutkijan laatimaa tutkimusraporttia (Emt., 70-71). Ymmärtämiseen liittyy jonkin tekijän merkityksen selvittäminen. Laadullisen

tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa se, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan. Tuomi ja Sarajärvi korostavat, että kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija tekee ratkaisuja tutkimusasetelmasta oman harkinnan ja ymmärryksen varassa. (Emt., 19, 27-28.)

Laadullinen aineisto on Alasuutarin (2011) sanoin ”pala tutkittavaa maailmaa” siten, että se on näyte tutkimuksen kohteena olevasta kielestä ja kulttuurista. Se on avoin monille tarkasteluille ja analysointimahdollisuuksille. Kvalitatiivisen analyysin vaatimuksena on havaintojen absoluuttisuus: yksittäisten havaintojen pohjalta muotoillaan sääntöjä, jotka pätevät koko aineistoon. Laadulliselle aineistolle luonteenomaista on ilmaisullinen rikkaus, moniulotteisuus ja kompleksisuus. Aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. (Alasuutari 2011, 84, 87-88.)

Laadullinen tutkimus edellyttää tekijältään eettistä tarkkuutta; tutkijan on tiedettävä ja perusteltava mitä hän tekee ja hahmottamaan millaista laadullista tutkimusta hän ei ole tekemässä. Analysointitapoja kannattaa miettiä jo ennen aineiston keräämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 69, 71.) Vanhempien osallisuuden ilmiökenttä on laaja ja mielenkiintoinen ja fokuksen löytäminen olikin haastavaa. Graduseminaariryhmän neuvojen sekä koekyselyiden avulla sain aihepiiriä rajattua.

Tuomi & Sarajärvi (2009) muistuttavat, että laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena eivät ole tilastolliset yleistyksyet vaan esimerkiksi ilmiön tai tapahtuman kuvaaminen tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan muodostaminen jollekin ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa olisikin kannattavaa hakea tietoa henkilöiltä, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä tai jotka tietävät asiasta mahdollisimman paljon. Toisaalta tutkijan on myös kerrottava tutkimusraportissaan aineiston valinnan kriteereistä. Lukija viime kädessä on se, joka arvioi miten tiedonantajien valinta on onnistunut ja millaisen kuvan se antaa tutkimuksen tieteellisyydestä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 87-88.)

Alasuutari (2011) toteaa, että teoreettinen viitekehys määrittää sen, millaista aineistoa kannattaa lähteä keräämään ja millaista analysointimenetelmää käyttää. Joissain tapauksissa taas aineiston luonne voi vaikuttaa teoreettisen kehyksen valintaan. Laadullisessa

tutkimuksessa ilmiötä tarkastellaan usein monilta kanteilta ja problematisoidaan itsestään selviä näkökulmia. (Alasuutari, 2011, 83-84.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, havainnointi, kysely ja erilaisiin dokumentteihin (esimerkiksi kirjeet, elämänkerrat, päiväkirjat) perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

5.3 Tapaustutkimus

Tutkimukseni on luonteeltaan tapaustutkimus, sillä käsiteltävä aineisto muodostaa kokonaisuuden eli tapauksen. Tutkimuskohteena on Pirkanmaalainen päiväkotia, jossa vanhempien osallisuus on toiminnassa merkittävällä sijalla. Erikssonin ja Koistisen (2005, 4) mukaan tapaustutkimus on tutkimuksellinen lähestymistapa. Sitä voidaan luonnehtia myös tutkimusstrategiaksi, joka ohjaa koko tutkimusprosessia. Tapaustutkimukselle on vaikea antaa yhtä määritelmää, sillä tapaustutkimuksen nimikkeellä tehdään tutkimusta useilla tieteenaloilla ja monenlaisista lähtökohdista. Yhtäläistä kaikissa tapaustutkimuksissa on se, että niissä tarkastellaan yksityiskohtaisesti yhtä tai useampaa tapausta, ja tavoitteena on näiden tapausten määrittely ja analysointi. (Eriksson & Koistinen 2005, 4-5; Laine, Lamberg & Jokinen 2007, 9; Bogdan & Biklen 2003, 54.)

Tapaus on yleensä sellainen, joka koetaan jollakin tavalla tärkeäksi ja josta tarvitaan lisävalaisua. Tavoitteena on ymmärryksen lisääminen tapauksesta ja tapauksesta oppiminen. Usein tapaustutkimus soveltuukin vastaamaan kysymyksiin *miten* ja *miksi* (Laine, Lamberg & Jokinen 2007, 10). Eriksson ja Koistinen (2005, 4-5) ohjeistavat, että tapaustutkimus kannattaa valita lähestymistavaksi, jos joku tai useat seuraavista ehdoista täyttyvät: 1) tutkijalla on vain vähän kontrollia tapaukseen, 2) aiheesta on niukasti aiempaa empiiristä tutkimusta, 3) mitä, miten ja miksi- kysymykset ovat olennaisessa osassa tai 4) tutkimuksen kohde on jokin tämän hetken olemassa oleva ilmiö.

Bogdan ja Biklen (2003) havainnollistavat tapaustutkimuksen suunnittelua suppilona. Tutkimuksen alku on suppilon leveä pää; tutkijat etsivät mahdollisia paikkoja tai ihmisiä jotka voisivat olla aineiston lähteenä ja etsivät kohdetta jota he haluavat tutkia. Sen jälkeen he

laskevat laajan verkon yrittäen arvioida paikan tai tiedonlähteen soveltuvuutta omiin tarkoituksiinsa. Tutkijat etsivät vihjeitä, miten voisivat edetä ja mikä voisi olla toteuttamiskelpoista. He keräävät aineistoja, arvioivat ja tutkivat niitä, ja tekevät päätöksiä tutkimuksen suunnasta, haastateltavista ja aiheista mihin perehtyä syvemmin. He muuntelevat suunnitelmaa alituisen ja valitsevat tutkimustapoja oppiessaan lisää tutkimuskohteesta. Ajan mittaan työhön syntyy fokus ja aineiston keräys ja tutkimusaktiviteetit kaventuvat tiettyihin paikkoihin, kohteisiin, aineistoihin, kysymyksiin ja teemoihin. (Emt., 54.)

Peltola (2007) pitää tapaustutkimuksen peruslähtökohtana tiedon tuottamista erityisistä paikkaan ja aikaan sidotuista prosesseista, ilmiöistä, prosesseista ja olosuhteista. Hän painottaa, että tapaus ei ole tieteellisesti merkittävä yksittäisenä tapahtumakulkuna tai elämäntarinana. Juoni muodostuu tapaustutkimuksessa aina paikallisten ilmiöiden ja niitä ympäröivän maailman väliselle suhteelle ja vuoropuhelulle. Peltola pohtii yleisen ja erityisen välistä suhdetta tapaustutkimuksessa: onko tapauksen tarkoitus vahvistaa jotakin teoriaa vain voiko tapauksen ansiosta kehittää teoriaa edelleen? Tutkija huomauttaa, että tapaustutkimus ei ole vain keino kuvailla ja selventää maailmaa, vaan myös tapa luoda sitä. Tapaustutkimus voi esimerkiksi antaa äänen ihmisryhmille, jotka muuten voisivat jäädä kuulematta. Toisaalta se voi toimia myös teoreettisten keskustelujen välittäjänä. (Emt., 111-113; Laine ym. 2007, 19.)

Tapaustutkimuksessa tutkijan on tärkeä rajata huolellisesti tarkasteltavat aineistot tutkimusstrategian selkiyttämiseksi (Laine ym. 2007, 19-20; Silverman 2010, 138). Malmsten (2007) muistuttaa, että tutkimusta on rajattava useasta eri syystä johtuen. Ensinnäkin käytettävissä olevat resurssit, kuten aikataulu ja rahoitus säätelevät tutkimuksen laajuutta. Tutkija joutuu myös miettimään onko ilmiön tutkiminen kokonaisuudessaan perusteltua vai kannattaako tutkimukseen valita tietty otos. Rajaamisen avulla tutkimuksesta saadaan ehyt kokonaisuus ja rajaamalla myös tehdään tulkintaa; mikä on tutkimukselle olennaista ja mikä ei. (Emt., 58.)

Tutkittavien tapausten valitseminen ja perustelu on erityisen olennaista tapaustutkimuksessa (Eriksson & Koistinen 2005, 4). Laine ym. (2007, 10) toteavat, että tapaustutkijan pitää erottaa toisistaan tapaus ja tutkimuksen kohde. Jälkimmäinen viittaa siihen, mistä

tutkimuksen puolista ollaan kiinnostuneita ja mitä asiaa tapaus ilmentää. Tapaustutkimuksen tutkimusaineistoa voidaan kerätä monin eri menetelmin ja se voi pohjautua monenlaisiin lähteisiin. Myös analyysimenetelmiä on tapaustutkimuksessa laajasti käytettävänä. (Eriksson & Koistinen 2005, 4-5.)

Tapaustutkimuksen yleistäminen riippuu siitä, miten teoria ohjaa tutkimusasetelman muodostamista ja koko tutkimusprosessia. Teoreettisen yleistämisen ajatus perustuu oletukseen, että tutkimuksen kohteeksi valitulla erityisellä ilmiöllä on jokin yleinen merkitys ja että tutkimuksen tuloksista voidaan tehdä teoreettisia johtopäätöksiä. Uusiin ilmiöihin kohdistuvan tapaustutkimuksen avulla taas voidaan kehittää uusia teoreettisia näkökulmia. Jotta tapaustutkimus olisi yleistettävä, pitää jo tapausta valittaessa olla alustava teoreettinen näkemys siitä, mistä ilmiöstä tapaus on tapaus. (Peuhkuri 2007, 130-133.)

Leino (2007) näkee, että onnistunut tapaustutkimus antaa mahdollisuuden yleistämiselle. Toimivasta yksittäisen tapauksen analyysistä syntyy kokonaisnäkemys, josta taas nousee esiin yleisesti tärkeitä teemoja ja näkökulmia. Leino kuitenkin muistuttaa, että tapaustutkimuksen ei aina tarvitsekaan olla yleistettävä. Tutkittaessa esimerkiksi ihmisryhmän toimintatapoja, ei tuloksia tarvitse välttämättä peilata toiseen samanlaiseen toimijaryhmään. Tutkimuksen lukija voi reflektoida tuloksia omiin kokemuksiinsa ja samalla oppia itsestään enemmän kuin tutkimuksen kohteena olevasta ryhmästä. (Leino 2007, 214, 216.) Tähän tutkimukseen liittyvät tulokset eivät ole suoranaisesti siirrettävissä johonkin muuhun varhaiskasvatusyksikköön, mutta tutkimustuloksia voidaan tehdä johtopäätöksiä yleisellä tasolla ja hyödyntää mahdollista jatkotutkimusta ajatellen.

5.4 Haastattelu

Tässä tutkimuksessa aineistoa kerättiin päiväkodin henkilökunnalta haastattelemalla kolmea kasvattajatiimiä sekä päiväkodin johtajaa. Haastattelu on haastattelijan ja haastateltavan välinen keskustelu- ja vuorovaikutustilanne. Spontaanista keskustelusta haastattelu erottuu institutionaalisuutensa ja tavoitteellisuutensa vuoksi. Haastattelijalla on tiedon kerääjän ja haastateltavalla tiedonantajan rooli. Haastatteliija muun muassa ohjaa keskustelua, kannustaa haastateltavaa vastaamaan sekä tallentaa haastattelun. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 22-23.)

Tutkimushaastattelu on eri käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä käytetyimpiä menetelmiä joustavuutensa takia. Haastattelun avulla on luonnollista kuulla ihmisten mielipiteitä ja kerätä tietoa, käsityksiä ja uskomuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 11.) Haastattelun etuna on muun muassa mahdollisuus motivoida tutkittavia, toistaa tarvittaessa kysymyksiä ja selventää tutkittavien vastauksia lisäkysymyksillä. Haastattelija voi myös esittää kysymykset siinä järjestyksessä kuin tutkija pitää järkevänä. Haastattelun heikkoina puolina kyselylomaketutkimukseen verrattuna voidaan pitää vaativuutta, työläyttä ja suurempia kustannuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 35, 36; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Tutkimushaastattelussa episteemiset eli tietoa koskevat oikeudet ovat merkittävässä asemassa. Tiedon nähdään tutkimustilanteessa olevat ensisijaisesti haastateltavalla. Tämän vuoksi haastattelijan tulisi välttää tuomasta esiin omaa mahdollista asiantuntijuuttaan. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 33-34.)

Tutkimuksen tekijän on pohdittava kuinka paljon aineistoa on kerättävä, jotta tutkimus olisi tieteellistä, edustavaa ja yleistettävissä. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 78) toteavat, että opinnäytetöissä aineistojen kokoa ei tulisi pitää opinnäytteen tärkeimpänä kriteerinä. Aineiston hankintaa kuin myös analyysiin vaikuttavat käytettävissä olevat tutkimusresurssit, kuten aika ja raha. Eskolan ja Vastamäen (2007) mukaan haastattelujen riittävään määrää vaikuttaa muun muassa tutkimusaihe, tutkimuksen laajuus ja oman oppilaitoksen suositukset. Yksi hyvä ohje on saturaation eli kylläntymisen ajatus; jos haastattelut alkavat toistaa itseään, eikä niistä synny enää uutta tietoa, on aineistoa jo riittävästi. (Eskola & Vastamäki 2007, 40-41)

Haastattelumuodot voidaan jakaa lomakehaastatteluun, teemahaastatteluun ja syvähaastatteluun tutkimuksen toteutuksen strukturoinnin asteen mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 77). Tässä tutkimuksessa menetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun idea on ennalta määritellyt teema-alueet ja niihin liittyvät tarkentavat kysymykset. Teemojen perustana on tutkimuksen viitekehys, eli se mitä jo tiedetään tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 77-78) Kaikki teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta kysymysten tarkka muoto ja aihepiirien järjestys vaihtelevat (Eskola & Vastamäki 2007, 27-28). Teemahaastattelu

menetelmänä huomioi sen, että ihmisten antamat merkitykset ja tulkinnat asioista ovat keskeisiä ja että haastattelussa luodaan myös uusia ja yhteisiä merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48-49).

Eskolan & Vastamäen (2007) mukaan teemarunko voi sisältää kolmenlaisia teemoja. Ylimmällä tasolla ovat aihepiirit, joista on tarkoitus keskustella. Toisella tasolla ovat apukysymykset, joiden tarkoitus on tarkentaa aihepiiriä, sekä pilkkoa teemoja helpommin vastattaviksi kysymyksiksi. Kolmannella tasolla olevat yksityiskohtaiset kysymykset taas voidaan ottaa avuksi silloin, kun aiemmat kysymykset eivät ole tuottaneet vastausta. Tutkijat neuvovat, että haastattelijan pitää ymmärtää lopettaa ajoissa, jos aihepiiristä ei irtoa mitään. Joku saattaa vastata kovinkin runsaasti esittämäsi kysymykseen, joltain ei saa taas irti teemasta mitään. Kysymyksiä hioessa on tärkeää keskittyä olennaiseen ja yrittää asettautua haastateltavan asemaan: miltä tuntuisi tällaisiin kysymyksiin vastata. (Emt., 37, 38.)

Tämän tutkimuksen kolme haastattelua suoritettiin ryhmähaastatteluina, jossa oli mukana kolmesta neljään tiedonantajaa. Haastateltavat kuuluivat samaan kasvattajatiimiin. Ryhmähaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa osallistujat kommentoivat asioita, tekevät huomioita ja tuottavat yhdessä monipuolista tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelu soveltuu hyvin tutkimuksiin, jossa halutaan selvittää miten henkilöt muodostavat yhteisen kannan ajankohtaiseen ilmiöön. Menetelmä sopii hyvin myös pienoiskulttuurien merkitysrakenteiden tutkimiseen tai tietojen saamiseen haastateltavien sosiaalisesta ympäristöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 61.)

Ryhmähaastattelutilanteessa tutkija voi ajoittain jäädä sivurooliin, kun osallistujat pohtivat yhteistä suhtautumistapaa asiaan tai jopa kiistelevät tulkinnoista. Tässä tilanteessa tutkijalla on hyvä mahdollisuus havainnoida ryhmän käyttämiä käsitteitä, ajattelu- ja hahmottamistapoja sekä vuorovaikutusrakennetta. Alasuutarin (2011) mukaan ryhmäkeskustelun arvo tutkimusaineistona on se, että sen avulla osallistujat puhuvat asioista, jotka saattavat jäädä muuten puhumatta ja punnitsevat ilmiötä monelta näkökannalta. (Alasuutari 2011, 152, 154-155.)

Toisinaan haastattelututkimuksessa haastatelluilta kysytään jotakuinkin samaa asiaa mikä on tutkimusongelmanakin. Vastauksia ei voida kuitenkaan sellaisina pitää tutkimuksen tuloksina eivätkä ne itsessään todista teoriaa oikeaksi. Tutkimus edellyttää aina jonkinlaista teoreettista argumentaatiota havaintojen tulkitsemiseksi. Havainnot voidaan erottaa tuloksista selkeän tutkimusmetodin avulla. Metodi tarkoittaa käytäntöjä, joiden avulla havaintoja tuotetaan ja sääntöjä, joiden avulla havaintoja edelleen muokataan ja tulkitaan. Metodin tulee olla eksplisiittisesti määritelty ja sopusoinnussa teoreettisen viitekehyksen kanssa. (Alasuutari 2011, 81-82.) Seuraavassa kappaleessa esittelen aineiston analyysimetodia.

5.5 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston tarkoitus on selkeyttää aineistoa ja tuottaa tutkitusta ilmiöstä enemmän tietoa sekä uusia näkökulmia. Analyysin avulla aineistoa tiivistetään, mutta samalla säilytetään ja kasvatetaan tutkimuksen kannalta keskeistä informaatiota. (Eskola & Suoranta 1999, 138.) Tässä tutkimuksessa aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui sisällönanalyysi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi nähdään perusanalyysimenetelmänä, joka voi tarkoittaa yksittäistä metodia tai laajemmin ymmärrettynä analyysikokonaisuuksien teoreettista kehystä. Sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä päätelmiä erilaisista tietolähteistä ja analysoida kirjoitetussa ja puhutussa muodossa olevaa materiaalia. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 93.)

Seitamaa-Hakkarainen (2014) toteaa, että sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan systemaattinen ja kattava kuvaus aineistoon liittyvistä sisällöistä. Tutkimusotteesta riippuen sisällönanalyysi voidaan toteuttaa määrällisesti tai laadullisesti. Kvalitatiivisessa aineistossa analyysi ei ole tutkimuksen viimeinen vaihe, vaan prosessi on luonteeltaan syklistä; analysointi ja aineiston kerääminen tapahtuvat vuorovaikutuksessa. Analyysissä muodostetaan sisältöluokat joko tutkittavan aineiston pohjalta tai käyttäen teoreettista viitekehystä. (Seitamaa-Hakkarainen 2014.) Eskola ja Suoranta erottavat kaksi tapaa sisällön luokittelun rakentamiseen: aineistolähtöisen ja teoriaan perustuvan lähestymistavan. Aineiston luokitustapa voi muodostua myös näiden kahden yhdistelmästä. (Eskola & Suoranta 1999, 32-35) Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysia tehdään käyttäen sekä teoriaa että

aineistosta nousevia tekijöitä apuna. Tämän tutkimuksen tarkoitus on kuvata tutkittavaa ilmiötä ja muodostaa uutta tietoa, ei varsinaisesti testata teoriaa. Tutkijan ajattelua ohjaavat taustalla oleva teoreettinen tieto ja aineistosta nouseva tieto, joista pyritään etsimään yhdenmukaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 98-99.)

Teorialähtöinen sisällönanalyysi etenee samalla tavalla kuin aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Prosessiin kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli käsitteellistäminen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110, 117) Hankittu tutkimusaineisto puretaan ensin tekstimuotoon. Tutkimusongelmasta riippuu kuinka tarkasti aineisto puretaan ja kuinka autenttisenä litterointi tehdään. (Seitamaa-Hakkarainen 2014.) Tässä tutkimuksessa haastattelut litteroitiin sanatarkasti, mutta äänenpainoilla, tauoilla tai intonaatioilla ei ollut merkitystä tutkimuskysymysten kannalta. Aineiston litteroinnin jälkeen tekstin sisältöön perehdytään lukemalla tekstiä useaan kertaan. Tutkimuskysymysten kannalta oleellisia sisältöjä tiivistetään ilmaistavaksi yhdellä lauseella. Seuraavaksi pelkistettyä aineistoa käydään huolellisesti läpi ja siitä etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Yhtenäisen merkityksen tai ominaisuuden sisältäviä käsitteitä ryhmitellään yhdeksi luokaksi ja sille annetaan luokkaa kuvaava nimike. Käsitteellistämisessä aineistosta etsitään teoreettisia käsitteitä, joita heijastellaan edellisiin tutkimuksiin, tietoihin ja käsityksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109, 112-114)

Hirsjärvi ja Hurme (2009) muistuttavat, että luokittelu on erittäin tärkeä osa analyysia, jonka avulla voidaan yksinkertaistaa aineistoa, vertailla aineiston osia toisiinsa ja tyypitellä tapauksia. Luokittelussa päätellään suuresta aineistomassasta keskeisiä piirteitä ja jäsennetään tutkittavaa ilmiötä. Luokittelun pohjana voi toimia tutkimusväline tai menetelmä, esimerkiksi teemahaastattelun teemat ovat jo karkeita alustavia luokkia. (Emt., 147, 149)

Tämän tutkimuksen aineisto koostui sekä ryhmähaastatteluista että pääasiassa avoimia vastauksia sisältäneistä kyselylomakkeista. Kyselylomakkeiden vastaukset yhdistettiin ensin eri kysymysten alle ja sitten pelkistettiin niissä olevia vastauksia teemaluokkien alle. Haastattelujen litteroitua aineistoa jäsenneltiin ensin värikoodien avulla. Eri väreillä merkittiin tekstikohtia, joissa puhuttiin samoista tai samankaltaisista asioista. Tämän jälkeen tekstiä selkiytettiin, ilmaisuja pelkistettiin ja ryhmiteltiin eri teemojen alle. Teemat muodostuivat teoreettisen viitekehyksen ja aineiston vuorovaikutuksessa. Sekä haastattelu-

että lomakeaineiston analyysissä käytettiin myös apuna Hirsjärven ja Hurmeen (2009) analyysivaiheita: laskeminen, astekointi, teemoittelu ja yhteyksien tarkastelu. Laskemisella tarkoitetaan sen asian selvittämistä, kuinka monta kertaa tietty ilmiö tai teema esiintyy aineistossa. Astekoinnissa luokitellaan tapauksia tietyn ominaisuuden perusteella esimerkiksi käyttämällä järjestysasteikkoa (esim. ”osallistuu suunnitteluun harvoin”, ”osallistuu usein”). Tyypittelyn avulla pyritään luokittelemaan tapauksia tiettyihin tyyppisiin yhteisten piirteiden perusteella. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 172-175.)

Kvalitatiivinen tutkimus on tulkinnallista monissa tutkimusprosessin vaiheissa. Tutkija tulkitsee tiedonantajien tulkintoja ja lukija puolestaan tulkitsee tutkijan tulkintoja. Tulkinnat rikastuttavat tutkimuskohteesta saatavaa kuvaa ja tuovat esiin tulkittavien ilmiöiden sosiaalisia sisältöjä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 151, 153.) Alasuutari (2011) täsmentää, että tulosten tulkintavaiheessa tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta ja viitataan aikaisempiin tutkimuksiin sekä teoriakirjallisuuteen. Johtolankoja ovat absoluuttisesti pätevät, aineistosta nousseet havaintolauseet unohtamatta kuitenkin vihjeiden etsimistä empiirisestä aineistosta ja ”raakahavainnoista”. Tutkija toteaa, että arvoituksen ratkaisemisen vaiheessa tulee usein esiin uusia kysymyksenasetteluja, jotka johtavat uusiin pelkistämisen vaiheisiin. Ratkaisu on sitä luotettavampi, mitä enemmän samaan ratkaisumalliin sopivia johtolankoja voidaan löytää. (Emt., 44, 46-48) Tuomi ja Sarajärvi (2009) puhuvat havaintojen teoriapitoisuudesta. Laadullisen tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa se, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan. Kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija tekee ratkaisuja tutkimusasetelmasta oman harkinnan ja ymmärryksen varassa. Laadullisessa tutkimuksessa havaintoaineiston analyysi tehdään empiirisesti. Empiirisessä analyysitavassa oleellista on tutkimusmetodien argumentointi. (Emt., 19-21.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimustuloksia, jotka on koottu analysoimalla ja yhdistämällä kaksi tutkimusaineistoa, henkilökunnan ryhmähaastattelut ja vanhempien kyselylomakkeet.

6.1 Osallisuuden toteutuminen tutkimuspäiväkodissa

6.1.1 Nykytilanne

Vanhemmilta tiedusteltiin miten he kaiken kaikkiaan kokivat yhteistyön henkilöstön kanssa toimivan. Jokainen 12:sta vastanneesta totesi yhteistyön sujuvan hyvin, erittäin hyvin tai loistavasti.

V1 Hyvin, mutkattomasti

V2 Oikein loistavasti ja esimerkillisesti

V4 Meidät on pidetty hyvin ajan tasalla, miten lapsilla menee päiväkodissa. Kysyttäessä on aina ollut aikaa vastata ajankohtaisiin kysymyksiin. Viikkokirjeessä on ollut hyvin koottuna viikon tapahtumat ja tulevien tapahtumien info.

V8 Erittäin hyvin, olen tyytyväinen

V12 Hyvin, tarvittavat tiedot saadaan vaihdettua vienti ja hakutilanteissa hyvin. Henkilökunnalla on yleensä aikaa keskustella myös pidempään jos tarve sen vaatii. Keskustelu on lisäksi hyvin avointa.

Tutkimuksessa selvitettiin, miten hyvin työntekijät kokivat vanhempien osallisuuden toteutuvan päiväkodissa. Osallisuuden toteutumista on edistänyt se, että tavoitteesta on keskusteltu paljon henkilöstön kesken, henkilökunta on saanut aiheesta tietoa ja kaikki ovat sitoutuneita osallisuuden edistämiseen. Kaksi kasvattajatiimiä kokivat osallisuuden olevan hyvällä tasolla tai tasapainossa. He totesivat, että toimintatavat päiväkodissa ovat yhdenmukaiset ja ilmapiiri hyvä osallisuuden edistämiseksi. Varhaiskasvattajat kokivat osallisuuden kehittämisen haasteeksi ryhmien vaihtuvuuden. Samalla haastatteluista ilmeni, että osallisuudesta on tullut arkipäiväistä toimintaa.

2a Toki sitte semmoset jutut jotka tulee ihan uutena päiväkotiin, niin myös heidän sisäänajoon tähän osallisuuteen mutta tota eihän se niin ko se on meille semmosta

ihan normaalia työtekoo, että en mää ajattele ainakaan sitä, että nyt mää osallistan tota

1a Ylipäättänsä tää osallisuus, että sit on tosi paljon, mutta kun sitä ei oo sanotettu, että tää nimenomaa on sitä osallisuutta, niin sitä ei meinaa itekään tajuta.

3b Se on sitä perusarkee se kaikkien osallisuus tässä, että en mä niinku ikinä ees ajattele että olipas se nyt osallinen kun tässä keskusteltiin

Yksi kasvattajatiimi kolmesta suhtautui kriittisemmin. Työntekijät kertoivat, että vanhemmat eivät ole kovin aktiivisia ja pohtivat missä on mennyt vikaan. Tiimin jäsenten mukaan muutamat vanhemmat olivat ilmaisseet vanhempainillassa ahdistuneensa osallisuuden "toittottamisesta" ja vanhemmat olivat hylänneet osallistumisen edistämisen aloitteet.

3a Et me oltiin kauheen valmiita miettiin ja kehittään tätä ja pitkin vuotta sitten valmiit siihen ja sit ei kiinnostanutkaan.

Lisäksi tiimi koki, että lasten osallisuuden toteutuminen on tärkeämpää kuin vanhempien osallisuuden.

3a Meidän mielestä kivaa, jos vanhemmat on osallisina, mutta me pärjätään ilman sitäkin täällä, että meille on ihan kaikkein tärkeintä se lasten asia ja niitten osallisuus

3b Et ne menee vähän niinku etusijalle.

Päiväkodinjohtajan mukaan osallisuuden onnistumiseen vaikuttaa keskeisesti esimiehen toiminta sekä henkilökunnan asenne ja sitoutuminen. Hän piti tavoitteena jo saavutetun hyvän tason ylläpitämistä sekä uusien toimintatapojen löytämistä ja huomautti, että vanhempien tarpeet osallisuuden näkökulmasta muuttuvat ja vaihtelevat.

6.1.2 Muutos toimintakulttuurissa

Osallisuuden vahvistaminen on ollut päiväkodissa kehittämisen kohteena vuodesta 2015 alkaen. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään vanhemmilta, millainen muutos toimintakulttuurissa on tapahtunut aikaisempaan verrattuna.

Neljän vastaajan lapset ovat olleet päiväkodissa vasta vuodesta 2015 lähtien, joten heillä ei ollut vertailupohjaa pidemmän aikavälin muutoksiin. Kuusi vastaajaa koki, että yhteistyökäytänteet eivät ole juurikaan muuttuneet lapsen varhaiskasvatusajan aikana. Kaksi vastaajaa totesi, että yhteistyötä on lisätty, erityisesti koko perheen tapahtumia ja mahdollisuuksia verkostoitua muiden vanhempien kanssa ollut enemmän.

V3 Emme ole huomanneet erityisempää muutosta. Aikuiset ovat luonnollisesti vaihtuneet, mutta kaikkien kanssa on tultu hyvin toimeen ja kaikkien työpanos on näyttäytynyt meille erittäin ammattimaisena ja mukavana

V5 Yhteistyötä on lisätty. Nyt tapahtumia on paljon ja mahdollisuuksia verkostoitua muiden vanhempien kanssa on lisätty.

V7 Ei näkyvämpää muutosta

Myös henkilökunnalta kysyttiin, millainen muutos päiväkodissa on tapahtunut vanhempien osallisuuden kehittämisen myötä aiempaan yhteistyöhön verrattuna. Haastateltavat nostivat esiin, että yhdenvertaisuus vanhempien kanssa on lisääntynyt.

1b Ja sit jotenkin se asetelmakin oli se, et me ollaan niinku päivähoidon henkilökunta ollaan niinku täällä ja me ollaan täällä ja me sanellaan ja he ottaa nöyrästi vastaan että nyt ollaan niinku samalla juurikin tasolla.

Ryhmähaastatteluista selvisi, että vanhemmat kertovat herkemmin toiveistaan, avoimuus on lisääntynyt ja vanhemmille on tarjottu enemmän mahdollisuuksia päästä vaikuttamaan päiväkodin toimintaan. Haastatteluissa mainittiin myös muutos vanhempainilloissa, tapahtumissa ja tiedottamisessa. Vanhempainillat ovat nyt toiminnallisia ja vuorovaikutteisia ja tapahtumissa taas on vahvemmin otettu koko perhe mukaan ideoimaan ja toimimaan yhdessä.

Päiväkodinjohtaja taas totesi, että toiminnallisia iltoja on järjestetty jo pitkään, samoin asiakastyytyväisyyskyselyt ja yksilölliset kasvatussuunnitelmat ovat olleet pitkään käytössä. Haastattelusta nousi esiin, että aikaisemmin yhteistyön toteutuminen on ollut enemmän työntekijäkohtaista ja siinä on ollut vaihtelua. Tällä hetkellä osallisuus toteutuu päiväkodinjohtajan mielestä enemmän ”tasalaatuisesti” yhteisesti sovittujen toimintatapojen kautta ja kaikki ovat siihen paremmin sitoutuneita. Päiväkodinjohtaja totesi myös, että vanhempien mukaan ottaminen suunnitteluun on ollut säännönmukaisempaa ja vahvempaa

kuin aikaisemmin. Osallisuuden toteutumiseen on vaikuttanut myös esimiehen aktiivisuus, panostus ja kiinnostus.

4j Nää monet jutut on ollu meillä pitkään käytössä..... meil on näitä toiminnallisia iltoja järjestetty paljon, vanhemmat on tykänny tuoda kaikkea, olla semmosessa arjessa niinko osallisena. Mutta sanotaan, että se on ollu varmaan enemmän työntekijäkohtaista, että kuinka tärkeätä se on sulle itelle, niin välillä on voinu olla heiluntaa paljon enemmän, että ehkä se on nyt enemmän tasalaatusta,.... Ja ehkä se että että nyt on itte aktiivinen niinku esimiehenä, niinkö tässä, niin se on varmaan semmonen asia, mitä ei oo ennen ehkä ollu silloin kymmenen vuotta sitten. Että tavallaan kun antaa sitä panostusta, niin tavallaa se tuottaa sitä tulosta.

6.1.3 Toimintaosallisuus

Työntekijät kertoivat, että päiväkodissa on käytössä useita eri yhteistyömuotoja vanhempien kanssa. Kaikissa haastatteluissa mainittiin päivittäinen kuulumisten vaihto, perheille suunnatut juhlat tai tapahtumat. Vakiintuneina yhteistyötapoina lueteltiin myös vasukeskustelut sekä vanhempainillat. Päiväkodilla oli ollut useitakin perheille suunnattuja tapahtumia kuluneen vuoden aikana: sadonkorjuujuhla, tärkeän ihmisen päivä, perheiden toiminnallinen ilta, avoimien ovien päivä, joului- ja kevätjuhlat sekä isien aamupala. Haastateltavat mainitsivat yhteistyömuotoina myös kerran vuodessa järjestettävän vanhempainillan sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelut.

Kaikki kyselyyn vastanneet vanhemmat kokivat vasu-keskustelun tärkeäksi yhteistyömuodoksi. Neljä vastanneista koki kaikki yhteistyömuodot mieluisiksi ja hyödyllisiksi. Juhlat tai perheille suunnatut tapahtumat koettiin mieluisiksi yhteistyötavoiksi kymmenessä vastauksessa 12:sta.

V1 Vasu kerran vuodessa, päivittäiset keskustelut vienti- ja hakutilanteissa ovat erityisen tärkeitä, toki näille ei aina ole kunnolla aikaa. Joului- ja kevätjuhlat.

V4 Mieluisia on vasu-keskustelut ja perheiden tapahtuma, jouluijuhla oli todella hienosti järjestetty. Tarpeellisia vasu-keskustelut varsinkin lasten nyt aloittaessa ”päiväkotiuraa”

V12 Pihatapahtuma ja tärkeän ihmisen päivä oli mieluinen. Vasu-keskustelut tärkeitä.

Kahden kasvattajatiimin mukaan ryhmän vanhemmat ovat hyvin aktiivisia osallistumaan toiminnallisiin tapahtumiin ja kiitosta on tullut paljon erilaisista tapahtumista. Näissä ryhmissä haastateltavat kokivat, että osallistujia on aina paljon juhliin ja tapahtumiin sekä saattavat tulla vierailemaan ryhmään esimerkiksi lukemaan lapselle kirjaa. Kolmas kasvattajatiimi kertoi, etteivät vanhemmat ole kiinnostuneita konkreettisesta osallistumisesta päiväkodin arkeen. Vanhempia on ollut haastavat saada toiminnallisesti osallistumaan, esimerkiksi tulemaan avuksi retkelle.

2b Ovat todella aktiivisia toimimaan

2a Iltapäivällä tapahtuviin liikuntapahtumiin tai juhliin, niin aina tulee siis kaikki perheet sisaruksineen.

2c Osallistujia on aina paljon

3a Ehkä ei oo kauheesti resursseja niinkö semmoseen tuleen tekemään meidän kans asioita, et ne on jääny niinko vähän jutusteluasteelle ne kalastusreissut ja muut, ne otetaan vähä vitsillä, vaikka on yritetty, et olisko innostuneita isiä lähteen kun pojat halus kalastaan, niin se sivuutetaan vähän sillain naureskellen

Päiväkodin johtajan mukaan vanhemmat osallistuvat erittäin aktiivisesti sekä vanhempainiltoihin että toiminnallisiin perheiden tapahtumiin. Myös asiakastytyytyväisyyskyselyn vastausprosentti oli keskimääräiseen kuntatasoon nähden erittäin korkea, 69 prosenttia, totesi päiväkodin johtaja. Hän muistutti silti, että perheitä ei arvoteta aktiivisuuden mukaan.

4j Henkilökunnan ei voi ajatella, että on yksi hyvä tapa perheen osallistua tai että arvottaa perheitä: että ne tulee, ne on niin aktiivisia. Niin ne on silti ihan yhtä tärkeitä ja hyviä perheitä kuin ne, vaikka ei osallistuiskaan.

6.1.4 Tieto-osallisuus

Osallisuus näyttäytyi päiväkodissa tiiviinä tietojen vaihtona ja vanhemmat arvioivat tiedottamisen tärkeimmäksi osallisuuden muodoksi. Päiväkodin tiedottamista hoidettiin haastateltavien mukaan suullisesti, sähköisesti ja puhelimitse. Päivittäisten kuulumisten vaihdon lisäksi merkittävin tiedottamisen tapa oli 3-5 vuotiaiden ryhmässä että

esiopetusryhmässä viikkokirje. 0-3 vuotiaiden ryhmässä toiminnasta kerrottiin kuukausikirjeen sekä blogin avulla. Kaikki tiedotteet lähetettiin päiväkodissa sähköisesti. Tekstiviestejä ja soittamista käytettiin myös viestintätapoina. Päiväkodin johtajan mukaan tiedottaminen vaatii osaamista. Hän kertoi, että pyrkii lähettämään harkiten viestejä ja pitämään ne ytimekkäinä, sillä tietotulva on tänä päivänä niin suuri.

4j Tiedottaminen on semmonen taitolaji. Yleisesti ollaan siihen tiedottamiseen tyytyväisiä toiminnan näkökulmasta.

Yksitoista huoltajaa koki olevansa hyvin tai todella hyvin perillä päiväkodin toiminnasta tai lapsensa asioista. Viikkokirje mainittiin hyvänä tiedottamistapana kolmessa vastauksessa ja viikkokirjettä toivottiin myös 0-3- vuotiaiden ryhmään kuukausikirjeen sijasta.

V4 Hyvin. Meidät on pidetty hyvin ajan tasalla, miten lapsilla menee päiväkodissa. Kysyttäessä on aina ollut aikaa vastata ajankohtaisiin kysymyksiin. Viikkokirjeessä on ollut hyvin koottuna viikon tapahtumat ja tulevien tapahtumien info

V3 Todella hyvin! Mm. viikkokirjeet ovat tarkassa tallessa, jotta lapsemme voi myöhemmin niihin halutessaan myös tutustua.

V7 Päiväkodin toiminnasta koen olevani melko hyvin perillä. Lasten asioista en ihan niin hyvin.

6.1.5 Suunnitteluosallisuus

Tutkimuksessa selvitettiin, miten vanhemmat pystyvät osallistumaan päiväkodin suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Työntekijät kertoivat, että vanhempien toiveita ja mielipiteitä kysytään erityisesti vanhempainilloissa, joita järjestetään kerran vuodessa, sekä vasukeskusteluissa. Päiväkodinjohtajan mukaan kaikissa vanhempainilloissa on toiminnallinen osuus, joissa vanhemmat voivat tuoda pienissä ryhmissä esiin omia ajatuksiaan ja toiveitaan. Yhdessä ryhmässä on niin sanottu Toiveiden puu, jonne vanhemmat voivat kirjoittaa toiveita. Lisäksi vaikuttamisen paikkoina mainittiin vanhempainryhmä.

Päiväkodin toiminnan suunnitteluun pystyy vaikuttamaan arvioinnin kautta myös keväisin toteutettavan koko kuntaa koskevan asiakastyytyväisyyskyselyn välityksellä. Viimeisimmän asiakastyytyväisyyskyselyn mukaan 69 prosenttia perheistä osallistuu omasta mielestään

varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin, kertoi päiväkodinjohtaja. Muut haastateltavat kokivat, että vanhemmat tietävät mahdollisuuksistaan osallistua toiminnan suunnitteluun, mutta eivät vaan halua käyttää sitä. Varhaiskasvattajien mukaan vanhemmat osallistuvat lähinnä oman lapsen varhaiskasvatusta koskevaan suunnitteluun sekä vasukeskustelujen että päivittäisten kohtaamisten kautta.

3b He on sit kuitenkin enemmän niinko niitten lastensa äänitorvena tarpeen vaatiessa, jos tuntuu, että se lapsi ei saa täällä sanottua, niin he sit tämmösiä asioita hoitaa sit meihin päin, eivätkä niin omia odotuksiaan tai toiveitaan.

1b Ja sitten kun esimerkiksi siinä vanhempainillassa kun juurikin oli näytteillä meidän vuosisuunnitelma ja vasun sisältöalueet ja muut niin kun ne luki niitä ja site me kysyttiin että mitä he toivoo, niin vastaus oli että eiköhän täs oo nyt jo aika paljon kaikkee, et jos te kaikkee tätä teette, niin tää on tosi hyvä juttu.

3a niin et varmaan he niinko tykkäävät keskustella niist meidän kans niistä, mut he ei oo ehkä kauheen innostuneita niinko suunnittelemaan ja miettimään meidän kans niinko erikseen

Jokainen kyselylomakkeeseen vastannut vanhempi mainitsi useitakin tapoja, joilla vanhempien mielipiteitä tai toiveita oli selvitetty. Useimmissa vastauksissa mainittiin vasukeskustelu, asiakastyytyväisyyskysely ja arviointikysely. Vanhempien toiveita oli kartoitettu myös vanhempainillassa sekä palautelaatikon avulla.

Kymmenen tutkimukseen vastannutta vanhempaa koki, että he voivat halutessaan osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun, kaksi taas koki ettei tähän ollut riittävästi mahdollisuuksia. Lisäksi kahdessa vastauksessa ilmeni, ettei vastaajilla ollut tarvetta tai halua vaikuttaa suunnitteluun.

V1 Ei. Jos olisi tarvetta vaikuttaa enemmän, se varmasti onnistuisi, paitsi tietysti isoihin linjauksiin, jotka tehdään kunta-tasolla, ei pääse vaikuttamaan. Ryhmäkokojen kasvattaminen, ruokapalvelun tuleva muutos jne.

6.1.6 Päätöksenteko-osallisuus ja aloitteet

Vanhempien aktiivisuus aloitteiden tekemiseen koettiin varhaiskasvattajien haastatteluryhmissä eri tavalla. Kaksi ryhmää kolmesta totesi, että vanhemmat tuovat hyvin

vähän omia ehdotuksia esiin. Näissä ryhmissä vanhemmat ovat kuitenkin osoittaneet kiinnostusta esimerkiksi lukemalla säännöllisesti blogia, jota ovat myös kommentoineet. Vanhemmat ovat antaneet kiitosta ja positiivista palautetta blogin lisäksi erityisesti tapahtumista. Kolmannessa ryhmässä vanhemmat ovat myös aktiivisia ehdottamaan ja toivomaan asioita

1b Vähemmän ne melkein tuo semmosia omia ideoita, että niitä tulee niinku hyvin vähän, onko tullu kauheesti niinku ollenkaan edes

1a Mutta tosiaan et ei ne kauheesti arkeen he eivät tuo esille ideoitaan, voi olla että eivät niinku osaakaan tai uskallakaan, ei oo ollu sellasta tapaa että

Vanhemmat tekivät haastateltavien mukaan selvästi eniten aloitteita omaa lasta koskevista asioista. Nämä olivat arjen pedagogiikkaan, kuten nukkumiseen, pukemiseen ja ruokailuun liittyviä asioita. Perushoidolliset toiveet korostuvat mitä pienempi lapsi on, ja kun lapsi kasvaa, niin vanhempien aloitteetkin ulottuvat laajemmalle, esimerkiksi kaverisuhteita koskeviin asioihin. Tutkimuksessa selvitettiin myös, millainen vaikutus vanhempien tekemillä aloitteilla on työntekijöiden mielestä. Jokaisessa ryhmähaastattelussa todettiin, että aloitteet aina huomioidaan ja niistä keskustellaan yhdessä kasvattajatiimin kanssa. Yhdessä haastattelussa kerrottiin, että harvoin toiveet ovat sellaisia, että niihin ei voitaisi löytää edes kompromissia.

3c Ja toihan on ikuisuuskysymys toi nukkumisasia, et se on ongelmallinen, vaikka tänä vuonna ei ole sitä ongelmaa, mutta joskus se on semmonen aikataulun ja kaiken muun niinko mietinnän paikka että paljon on mahdollista toiveiden mukaan joustaa siinä. Et se on aika yleinen, mut ei meillä oo tänä vuonna ollu sitäkään. Ette ainakaan tänä vuonna tullu semmosta mahdotonta, että aika harvoin tulee ettei ees kompromissia löytyis. Et olis oikeesti niinko mahdoton, et sit joudutaan neuvotteleen, niinko näistä nukkumisasioistakin, että mikä on se kompromissi meidän arjen ja vanhempien ajatusten välillä. Aika harvoin sieltä tulee.

Neljä kyselyyn vastanneesta vanhemmasta kertoi, ettei ole esittänyt aloitteita tai toiveita ryhmän tai päiväkodin toimintaan liittyen. Kahdeksan vastanneesta oli tehnyt aloitteita tai kertonut toiveistaan vasu-keskustelujen, palautekyselyiden tai päivittäisten kohtaamisten kautta. Huoltajat olivat ehdottaneet esimerkiksi käsienpesujen tehostamista, kirjoja luettavaksi tai perheiden tapaamisia.

V2: Olen vastannut palautekyselyihin ja antanut työntekijöille suoraan palautetta toiminnasta (käytännössä kiitosta)

V3 Vasu-keskustelujen kautta ja päivittäisten kohtaamisten muodossa on jotakin varmasti tullut esitettyäkin. Mutta yleisesti ottaen toiminta on ollut sillä mallilla, ettei parannusehdotuksia juuri ole tullut edes mieleen.

V4: Toivoimme vapaita tapaamisia muihin tutustumiseksi ja niitä on ollut pari kertaa. Esitettyihin toiveisiin esim. lasten ulkoilusta pystyttiin toteuttamaan.

V6: Vanhempainyhdistys toimintaan osoitin kiinnostustani. Kirjaehdotuksia olen kertonut

Viiden vastanneen mukaan toiveisiin tai aloitteisiin oli vastattu hyvin tai mahdollisuuksien mukaan, ehdotus oli toteutunut tai se oli otettu vakavasti. Yksi vastanneista koki, että aloitteeseen on vastattu huonosti ja puolet kyselyyn osallistuneista ei vastannut kohtaan lainkaan.

V2 Suoralla palautteella hyvä vaikutus, kyselyn tuloksista ja sen vaikutuksista en tiedä.

V4 Kuunneltu hyvin, toteutettu mahdollisuuksien mukaan.

Huoltajat halusivat vaikuttaa arjen sujumiseen, päiväuniin, ruokailuun ja leikkikavereiden valintaan.

V6 Siihen mitä lapset päivisin päiväkodissa tekevät. Toisten lasten vanhempiin haluaisin tutustua.

6.2 Osallisuuden merkitykset

6.2.1 Osallisuuden määrittely

Tutkimuksessa selvitettiin miten päiväkodin työntekijät määrittelevät vanhempien osallisuuden. Kaikista haastatteluista kävi ilmi, että osallisuudessa vanhemmat tulevat kuulluksi. He uskaltavat tuoda esiin omia ajatuksiaan ja ehdotuksiaan sekä pääsevät ideoimaan ja kehittämään päiväkodin toimintaa. Osallisuus tarkoittaa henkilöstön mukaan

myös mahdollisuutta vaikuttaa oman lapsensa ja päiväkodin asioihin. Henkilöstö kertoi vastauksissaan myös yhteisöllisyyden kokemuksen, että vanhemmat tuntevat kuuluvansa tasavertaisina päiväkodin ja erityisesti päiväkotiryhmän yhteisöön. Myös osallisuuden tunne nostettiin haastatteluissa esille. Yksi ryhmä totesi osallisuuden olevan kasvatuskumppanuutta. Varhaiskasvattajilla ja johtajalla nähtiin olevan vastuuta osallisuusmyönteisen ja tasavertaisen ilmapiirin luomisessa ja osallisuuteen houkuttelemisessa. Myös henkilökunnan valmiudet yhteistyön tekemiseen nähtiin tärkeäksi. Toisaalta osallisuuden katsottiin vaativan myös vanhemmilta vastuuta.

1a Osallisuus, kun ite aattelee, et se on myös sitä yhteisöllisyyttä, ajattelisin, että vanhemmat kun ne ei niinku arjessa kuitenkaan oo sillai osallisina, niinku tässä arjessa, et se on sitä yhteisöllisyyttäkin aika paljon, et ne kokee niinku kuuluvansa niinku tähän päiväkotiin ja siihen ryhmään

2a No ainakin sitä, että vanhemmat tulee kuulluksi heidän oman lasten asioissa ja voivat esittää esittää tota ajatuksia liittyen meidän toimintaan tai oman lapsen kehitykseen, että me voitais täällä sitten jotenkin huomioida niitä.

3a Vanhempaa tarvii niinko houkutella siihen osallistumiseen.

3b toisilla on se tarve taikka halu olla niinku olla aktiivisemmin mukana tämmösissä ja halua oppii tunteen niitä lasten ystäviä ja vanhempiaan

2a Ja varmaan vanhemmille tulee semmonen tunne, oikeesti jos mää jotain sanon niin täällä niinku tartutaan niihin asioihin.

4j Osallisuus on kulkua kohti sitä yhteisöllisyyttä me opittiin Lipposen koulutuksessa, että osallisuus on opeteltava taito.

6.2.2 Osallisuudet hyödyt

Osallisuuden koettiin helpottavan vanhempien ja henkilöstön välistä yhteistyötä. Haastatteluissa ilmeni, että vanhempien osallisuus lisäsi avoimuutta, tasa-arvoisuutta, yhteisöllisyyttä ja yhteistä ymmärrystä vanhempien ja henkilöstön välillä. Tämä taas helpotti vaikeiden asioiden hoitamista ja ongelmatilanteiden käsittelyä.

1a Mun mielestä se yhteistyön tekeminen on helppoa kun se suhde on luotu heti semmoseks avoimeks ja et ne kokee kuuluvansa siihen johonkin ja se yhteistyön tekeminen on niinku helppoo jos tulee jotakin olis sitte helppoja tai vaikeita asioita mitä pitää ottaa puheeks, muta varsinkin jos on jotain ongelmatilanteita niin se kun jo kun tuntee jo ne vanhemmat tuntee meidät niin niitten asioiden

puheeksottaminen on niinku helppoo. Ymmärretään paremmin niinku niissä ongelmatilanteissakin.

Haastateltavat kertoivat, että osallisuuden myötä vanhemmat pääsevät enemmän osallisiksi päiväkotiarkeen tai ainakin he saavat mahdollisuuden siihen eri tavalla kuin aikaisemmin.

2a ...niin ja varmaan vanhemmille tulee semmonen tunne, oikeesti jos mää jotain sanon niin täällä niinku tartutaan niihin asioihin, et se ei oo vaan sitä että kun sanotaan, niin mitään ei tapahdu kuitenkaan. Tulee sitte siihen oman lapsen arkeen, meiän arkeen se vanhempien ajatus.

Yhdessä haastattelussa osallisuuden suurin hyöty nähtiin olevan nimenomaan lapsille. Lapsen edun nähtiin toteutuvan, jos varhaiskasvattajilla on hyvät ja avoimet välit lapsen kanssa.

3b No varmaan lapselle siitä kaikkein suurin hyöty on, jotenkin ajattelee ylipäättänsä, oli se sitte minkälaista kasvatuskumppanuutta tahansa tavallaan niinku sitä kautta se laps hyötyy jos meillä on niinko hyvät välit vanhempien kanssa ja avoimet välit ja se lapsen etu sieltä tulee, oli se sitten jotenkin muuten taikka tän osallisuuden kautta mutta varmasti se tää suurin on se hyöty. Että kyllä me pärjätään täällä vaikka ne vanhemmat ei kovasti osallistuisikaan, toki se rikastuu, jos he kovasti osallistuu.

Päiväkodinjohtaja kertoi, että vanhempien osallisuus tuo tietoa lapsesta ja perheestä henkilökunnalle. Perheiden kannalta osallisuus voi tuoda kokemuksen, että tuntee olevansa tärkeä osa yhteisöä. Osallisuus voi tuoda perheille myös arvokasta vertaistukea. Päiväkodin johtajan mukaan varhaiskasvattajille osallisuus voi lisätä toiminnallista yhteisöllisyyttä.

6.2.3 Tarpeet ja odotukset

Tutkimuksessa kartoitettiin varhaiskasvattajien mielipiteitä siitä, millaisia osallisuuden tarpeita tai odotuksia he näkivät vanhemmilla olevan ja mitkä asiat tarpeisiin vaikuttivat. Haastatteluista ilmeni, että pienempien lasten vanhempia kiinnostavat perushoidolliset asiat ja yhteistyö kiinnittyy oman lapsen ympärille. Esiopetusikäisten lasten vanhempien koettiin olevan kiinnostuneita kouluvalmiuksiin ja kaverisuhteisiin liittyvistä asioista. Yhdessä haastattelussa todettiin, että lapsen kasvaessa ja kaveripiirin laajetessa, myös vanhempien yhteisöllisyyden tarve kasvaa. Osa taas koki, että uudet perheet ovat kautta linjan

kiinnostuneempia ja aktiivisempia yhteistyössä, mutta tilanne tasoittuu mitä kauemmin lapsi on ollut päiväkodissa. Yhdessä haastattelussa nostettiin esiin, että yhteistyötarpeet riippuvat eniten vanhemman persoonasta ja luonteesta.

3b No se varmaan niinko vanhemman persoonasta riippuu eniten kun ettei voi sanoo, että niinko tietyntyyppiset perheet, mutta esim jotku eroperheet, esim. sillä eroamisen hetkellä saattavat kokee suurempaa tarvetta tai jotenkin olla enemmän tännepäin yhteyksissä omista ja lasten asioista, toiset taas ei kerro ehkä senkään vertaa.

Päiväkodinjohtaja totesi, että henkilökunnan mielikuvat vanhempien tarpeista saattavat olla erilaiset kuin mitä todellisuudessa vanhemmilla on. Perheet ovat todella erilaisia ja perheillä on myös erilaisia tarpeita. Johtajan mukaan toiset perheet ovat valmiita ja halukkaita osallisuuteen ja toiset eivät halua osallistua juuri mihinkään. Varhaiskasvattajien pitäisi oppia tuntemaan perheitä ja sen myötä tunnistamaan perheiden erilaisia tarpeita. Johtajan mukaan on tärkeä tietää millaiseen osallisuuteen vanhemmat ovat valmiita ja myös hyväksyä se.

Päiväkodinjohtaja nosti myös esiin, että osallisuus on aina mahdollisuus, joka varhaiskasvatuksen pitää tarjota.

4j Se on mahdollisuus ja se täytyy tarjota, ja se täytyy olla muodoltaan semmosta, että siihen on niinko helppo, et siihen ei tarte kauheesti tieksää mikä se sana on niinko pyrkiä tai tehdä töitä et pääsee osallistuun, vaan sen pitäis olla niinko helppoo ja niinko saatavilla.

Tutkimuksessa selvitettiin perheiltä, mitkä osallisuuden muodot ovat heille tärkeitä. Vastausvaihtoehdot olivat: erittäin tärkeää, tärkeää, jonkin verran tärkeää, ja ei erityisen tärkeää. Kaikki vastanneet pitivät toimivaa tiedonkulkua erittäin tärkeänä. Perheiden keskinäinen yhteistyö koettiin kahdeksassa vastauksessa jonkin verran tärkeäksi. Päiväkodin toimintaan, juhliin tai tapahtumiin osallistuminen taas näyttäytyi vanhemmille tärkeänä (4) tai erittäin tärkeänä (7). Vastausten perusteella mahdollisuus vaikuttaa varhaiskasvatukseen ja osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun nähtiin pääasiassa jonkin verran tärkeäksi (5 vastausta) tai tärkeäksi (4 vastausta). Kasvatuskumppanuutta vastaajat pitivät joko erittäin tärkeänä (7) tai tärkeänä (5).

6.2.4 Esteet

Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään onko osallisuuden toteutumiselle esteitä ja mitä ne ovat vanhempien ja työntekijöiden kokemuksen mukaan. Jokaisessa ryhmähaastattelussa työntekijät mainitsivat esteeksi sen, että osa vanhemmista ei halua puuttua siihen, mitä päiväkodissa tehdään. He kokivat, että vanhemmat luottavat henkilökunnan osaavan asiansa eivätkä kaipaa osallistumista.

2a Et kyllä meille on sanottu suoraan, että te ootte tän alan ammattilaisia, hoitakaa te täällä, ei me puututa tähän. Te osaatte tän asian kyllä.

1a Et täällä tehdään mitä tehdään ja kotona tehdään mitä tehdään.

Ryhmähaastatteluiden perusteella merkittäväksi esteeksi nousi vanhempien kiireinen elämäntilanne tai vaativa työelämä. Työntekijät kokivat, että kaikilla vanhemmilla ei ole resursseja osallistua päiväkodin toimintaan, suunnitteluun tai kehittämiseen, koska arki vaatii veronsa. Lapsilla on harrastuksia ja vanhemmilla omia menoja ja velvoitteita.

1b Nykypäivänä taitaa olla niin paljon tätä muuta harrastusta, ei enää rahkeet riitä.

3b ...kun on niin kiire, et ei vaan kertakaikkisesti vaan pysty siihen, ideoimaan enää niinko päiväkotiin

Osallisuutta rajoitti varhaiskasvattajien mukaan se, että vanhemmat eivät halunneet olla taakaksi työntekijöille. Vanhemmat saattoivat kokea etteivät henkilökunnan resurssit riitä vastaamaan monen lapsen ja vanhempien tarpeisiin. He eivät halunneet lisätä henkilöstön työmäärää omilla ehdotuksillaan. Haastateltavat kokivat myös itse resurssien vähyyden vaikuttavan osallisuuden toteutumiseen.

Haastateltavat kokivat, että osallisuuden toteutuminen oli myös kiinni vanhempien halusta, asenteesta tai kiinnostuneisuudesta. He ajattelivat, että toiset vanhemmat ovat vaativampia kuin toiset, ja toiset ovat taas tyytyväisempiä vähempään. Myös aktiivisuus koettiin selittäväksi tekijäksi.

3c Että jotkut on todella osallisena, jos on sen tyyppinen ihminen, että haluaa olla. Aktiivinen vanhempi.

Päiväkodinjohtaja toi esiin myös muita näkökulmia. Hän totesi, että perheet ovat erilaisia ja perheillä myös erilaisia tarpeita. Hän huomautti, että ketään ei saa väkisin osallistaa, vaan jokainen osallistuu omien lähtökohtiensa mukaan. Päiväkodinjohtaja näki osallistumisen erojen liittyvän myös lasten ikään ja perheen kokoon. Osallisuuden onnistumisen kannalta merkitystä oli myös työntekijöiden omilla valmiuksilla ja koulutustaustalla. Kaikilla ei ole päiväkodin johtajan mukaan vielä riittävää osaamista ja toisaalta kaikki eivät vielä halua päästää perheitä niin lähelle.

Kyselyn tulosten perusteella vanhemmilla oli vain vähän esteitä osallisuuteen. Kahdeksan tutkimukseen osallistunutta vanhempaa vastasivat, ettei heillä ole esteitä osallistua päiväkodin toimintaan, kehittämiseen tai suunnitteluun. Kolmessa vastauksessa mainittiin osallistumista hankaloittavaksi tekijäksi pitkä hoitomatka, työ- tai lastenhoitoeste.

V7 Aina ei ole pystynyt osallistumaan, lähinnä työesteiden tai lastenhoitajan saamisen vuoksi.

V4 Ei esteitä. Vanhemmat on otettu hyvin mukaan ja heille on tiedotettu hyvin viikkokirjeiden avulla.

6.2.5 Osallisuuden kehittäminen tulevaisuudessa

Tutkimuksessa selvitettiin vanhemmilta mitä päiväkotitoiminta voisi vielä tehdä rohkaistakseen perheitä osallistumaan päiväkodin toimintaan ja toiminnan suunnitteluun. Vastauksia tähän kysymykseen tuli yhdeksältä vanhemmalta. Kolme vanhempaa totesi, että vanhempien osallisuus toteutuu jo tällä hetkellä niin hyvin, ettei sitä ole heidän mielestä tarvetta lisätä.

4b Tässä päiväkodissa asialle ei voi tehdä enempää eikä paremmin kuin nyt jo tehdään.

Yksi vanhempi vastasi, ettei vanhempien osallistuminen toiminnan suunnitteluun ole tarpeellista eikä toimintaan osallistumisen pitäisi olla varhaiskasvatuksen itseisarvo. Toinen vanhempi totesi, ettei vanhemmilla ole riittävästi aikaa osallisuuden lisäämiseen.

4i Ihmisillä ei nykypäivänä ole töiden jälkeen aikaa keskittyä sekä lasten että omat harrastukset vievät liian paljon aikaa, joten sen vuoksi ihmiset eivät välttämättä ole kiinnostuneita.

Neljässä vastauksessa ehdotettiin mm. kyselyiden ja vanhempien tapahtumien lisäämistä sekä Päikky-sovelluksen kehittelyä palautteen antamiseen.

4a Kaikki virikkeelliset tapahtumat (vanhempainillat) ovat hyviä paikkoja kohdata ihmisiä ja herättää keskustelua asioista

Yhdessä vastauksessa painotettiin varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja vanhempien vuorovaikutuksen merkitystä.

4f Vanhempien, lasten ja päiväkodin henkilökunnan vuorovaikutuksen tulisi olla helppoa ja vaivatonta. Silloin kun tuntee toisensa, on helppo tehdä yhteistyötä ja jakaa ideoita. Aktiivisia vanhempia voisi pyytää mukaan teemapäiviin, retkille tms.

Kaksi kasvattajatiimistä totesi vanhempien osallisuuden edistämiseen liittyvien nykyisten toimintatapojen toimivan hyvin, eikä kehittämisideoita juuri tullut esiin. Tuloksista ilmeni, että vanhempien osallisuuden tukeminen oli vakiintunut osaksi päiväkodin arkea, jota ei aina tiedosta edes tekevänsä. Kolmas kasvattajatiimi taas koki, että vanhemmat ovat ahdistuneita osallisuuden "toittamisesta". Vanhemmat ovat tyytyväisiä nykytilanteeseen, eivätkä ole kiinnostuneita osallistumaan enempää.

3b Meidän vanhemmat varmaan on tyytyväisiä kun ei me sitä olla mitenkään lisätty tänä vuonna ja vanhemmat on silti tyytyväisiä, et kun meidät torpattiin heti siihen alkuu, kun me annettiin ne mahdollisuudet mutta ei me sitten olla sitä sen kummemmin varsinaisesti meidän ryhmässä lisätty.. Et me oltiin kauheen valmiita miettiin ja kehittään tätä ja pitkin vuotta sitten valmiit siihen ja sit ei kiinnostanutkaan

2a Tota eihän se niin ko se on meille semmosta ihan normaalia työntekoo, että en mää ajattele ainakaan sitä, että nyt mää osallistan tota.

3c Se on sitä perusarkee se kaikkien osallisuus tässä, että en mä niinku ikinä ees ajattele että olipas se nyt osallinen kun tässä keskusteltiin.

6.3 Tutkimustulosten yhteenveto

Tässä kappaleessa kokoaan yhteen tämän tutkimuksen keskeiset tulokset. **Ensimmäinen tutkimuskysymys haki vastausta siihen, miten osallisuus toteutuu tutkimuspäiväkodissa vanhempien ja henkilöstön näkökulmasta.**

Tutkimustulosten perusteella vanhempien osallisuus toteutui hyvin sekä vanhempien että henkilökunnan näkökulmasta yhtä tiimiä lukuun ottamatta. Henkilökunnan mukaan osallisuudesta oli tullut arkipäiväistä toimintaa ja normaalia työntekoa. Kun uusia työntekijöitä tulee ryhmään, heitäkin sisäänajetaan osallisuuteen. Tiimi, joka suhtautui kriittisemmin osallisuus-tavoitteen onnistumiseen kokivat, että vanhemmat olivat hylänneet osallisuus-ajattelun ja kokeneet osallisuustavoitteet painostaviksi.

Tutkimuspäiväkodissa oli käytössä useita eri yhteistyömuotoja. Vasukeskustelut ja vanhempainillat olivat vakiintuneita yhteistyömuotoja, mutta vuoden aikana oli järjestetty myös useita muita koko perheelle suunnattuja tapahtumia. Kaikkien vanhempien vastausten mukaan tärkein yhteistyömuoto olivat vasu-keskustelut. Myös juhlat ja tapahtumat koettiin miltei melkein kaikissa vastauksissa mieluisiksi ja hyödyllisiksi yhteistyötavoiksi. Kaikki kasvattajatiimit kertoivat, että vanhemmat osallistuvat aktiivisesti päiväkodin tai ryhmän järjestämiin juhliin tai tapahtumiin.

Kyselystä ilmeni, että tiedottaminen oli onnistunut hyvin. Suurin osa vanhemmista koki olevansa hyvin perillä päiväkodin toiminnasta tai lapsensa asioista. Vanhemmat arvioivat toimivan tiedonkulun tärkeimmäksi asiaksi vanhempien osallisuudessa. Vanhempien kyselyiden perusteella päivittäiset kohtaamiset olivat tärkein viestintäkanava, mutta myös sähköinen viestinnän tarpeellisuus tuli esille miltei kaikissa vastauksissa. Sähköinen viestintä oli päiväkodissa viikottaista.

Päiväkodin työntekijöiden mukaan vanhemmat voivat osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun, kehittämiseen tai arviointiin useilla tavoilla. Sekä työntekijöiden että vanhempien vastauksissa vaikuttamisen paikoiksi nousivat vanhempainillat, vasukeskustelut

ja asiakastyytyväisyyskyselyt. Työntekijät kuitenkin kokivat, että vanhemmat käyttävät tätä mahdollisuutta lähinnä kertomalla ajatuksiaan ja vaikuttamalla oman lapsensa hoitoon.

Vanhemmat voivat toimia myös lapsensa äänitorvena, jos lapsi ei itse saa omia toiveitaan sanottua. Vanhempien vastauksista ilmeni, että vaikuttamisen paikkoja löytyy, jos on halua tai tarvetta vaikuttaa. Kaksi vastaajaa oli eri mieltä. Vanhempien aloitteellisuus ja aktiivisuus nähtiin toteutuvan eri tavalla ryhmissä. Kahdessa ryhmässä koettiin, että vanhemmat tekevät vähän ryhmän toimintaan liittyviä aloitteita tai kertovat ideoitaan. Kolmannessa ryhmässä vanhemmat kertoivat usein toiveitaan.

Kaikkien kasvattajatiimien vastausten mukaan vanhemmat tekivät eniten aloitteita nimenomaan omaa lasta koskevista asioista. Huoltajat halusivat vaikuttaa perushoidollisiin asioihin, kuten päiväuniin ja ruokailuun sekä arjen sujumiseen ja leikkikavereiden valintaan. Eniten vanhemmat tekivät aloitteita päivittäisissä tilanteissa, vasukeskusteluissa sekä palautekyselyn kautta. Huoltajat kertoivat kyselyssä tehneensä aloitteita liittyen esimerkiksi lapsen fyysiseen hyvinvointiin, kuten hygieniaan tai perheiden verkostoitumiseen. Lisäksi huoltajat halusivat vaikuttaa arjen tilanteiden sujumiseen ja leikkikavereiden valintaan. Suurin osa vanhemmista oli tehnyt aloitteita tai antanut palautetta vasu-keskustelussa, päivittäisissä kohtaamisissa tai palautekyselyiden muodossa. Päiväkodin johtajan mukaan vain pieni prosentti vanhemmista haluaa vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, koska he luottavat työntekijöiden ammattitaitoon suunnitella toimintaa.

Kolmannes kyselyyn vastanneista vanhemmista kertoi, ettei ole esittänyt aloitteita. Puolet kyselyyn vastanneista vanhemmista ei vastannut ollenkaan miten aloitteisiin oli vastattu. Päiväkodinjohtajan mukaan sekä asiakastyytyväisyyskyselyssä nousseita että johtajalle suoraan osoitettuja aloitteita on toteutettu säännönmukaisesti. Tästä esimerkkinä hän mainitsi perheiden illan, vanhempainryhmän perustamisen ja leikkitreffit.

Tutkimustulosten mukaan sitoutuminen osallisuuden edistämiseen koettiin sekä kasvatushenkilökunnan että johtajan haastattelussa onnistuneen hyvin. Henkilökunnan asenteella, ilmapiirillä ja yhdenmukaisilla käytännöillä oli tulosten perusteella iso vaikutus vanhempien osallisuuden toteutumiseen. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että esimiehen johdonmukaisella toiminnalla, tuella ja tietämyksellä oli paljon merkitystä

osallisuuden kehittämisessä. Työntekijöiden osallisuuteen liittyvää tietoutta ja osaamista oli kehitetty ja haastateltavat kertoivat ottaneensa vanhempien osallisuuden edistämisen osaksi arkityötään.

Toinen tutkimuskysymys pyrki selvittämään millaisia merkityksiä varhaiskasvattajat ja huoltajat antavat vanhempien osallisuudelle varhaiskasvatuksessa.

Osallisuus määriteltiin kasvattajatiimeissä ennen kaikkea mahdollisuudeksi vaikuttaa. Vaikuttamiseen liittyi myös kuulluksi tulemisen tunne ja tunne yhteisöllisyydestä. Osallisuus nähtiin olevan lisäksi tietojen vaihtoa ja lapsen äänitorvena olemista. Tuloksista ilmeni, että ilmapiirin ja vastavuoroisuuden merkitys osallisuuden onnistumiseksi on tärkeä. Kasvattajatiimien vastauksissa tuli esiin sekä päiväkodin henkilökunnan että vanhempien vuorovaikutuksen toimivuus osallisuuden onnistumisessa. Osallisuuden koettiin edellyttävän vanhemmilta aktiivisuutta, mutta myös henkilökunnan valmiuksia osallisuuden tukemisessa. Osallisuus nähtiin vapaaehtoisena asiana, johon ei voida ketään pakottaa. Vanhempi voi itse päättää minkä verran haluaa olla osallinen, mutta häntä voidaan houkutella osallisuuteen.

Vanhempien osallisuuden koettiin parantavan monilla tavoilla vanhempien ja henkilöstön välistä yhteistyötä. Osallisuus lisäsi avoimuutta, yhteistä ymmärrystä ja tasa-arvoisuutta vanhempien ja henkilöstön välillä. Myös yhteisöllisyys -näkökulma nousi esiin; perhe voi tuntea olevansa tärkeä osa päiväkotiyhteisöä ja tutustua muihin perheisiin. Osallisuuden nähtiin edistävän samalla lapsen osallisuutta.

Tulosten perusteella henkilökunta koki, että vanhemmilla on erilaisia yhteistyö- ja osallisuustarpeita lapsen iästä riippuen. Toisaalta tarpeet ja odotukset nähtiin riippuvat vanhemman persoonasta ja asenteesta. Vaikutusta koettiin olevan myös sillä, onko lapsi päiväkotituransa alussa vai lopussa. Päiväkodinjohtaja toi esiin, että jokaisella perheellä on omanlaiset tarpeet yhteistyölle, jotka varhaiskasvattajien pitäisi oppia tunnistamaan ja hyväksymään.

Osallisuuden toteutumisen suurimmaksi esteeksi työntekijät nostivat sen, että vanhemmat eivät halua puuttua päiväkodin toimintaan. He kokivat, että vanhemmat luottavat, että henkilökunnalla on ammattitaitoa päättää päiväkodin toiminnasta. Myös vanhempien kiire ja vaativa arki vähensivät henkilökunnan mukaan osallisuutta. Toisaalta nostettiin esiin, että

vanhemmat eivät halua omilla vaatimuksillaan lisätä varhaiskasvattajien työmäärää. Päiväkodinjohtaja huomautti, että osallisuuden esteenä voi olla myös henkilökunnan osaamisen tai vuorovaikutustaitojen puute. Suurin osa kyselyyn vastanneista vanhemmista koki, ettei heillä ole esteitä osallistua päiväkodin toimintaan, kehittämiseen tai suunnitteluun.

Tutkimuksessa selvitettiin millaisia kehittämisideoita huoltajilla ja työntekijöillä on vanhempien osallisuuden edistämiseksi. Kolmannes kyselyyn vastanneista vanhemmista koki, että osallisuus toteutuu päiväkodissa jo niin hyvin, ettei sitä ole tarvetta lisätä. Neljässä vastauksessa ehdotettiin palaute- tai ideointikyselyiden ja perheiden tapahtumien lisäämistä. Yksi kasvattajatiimeistä koki, että vanhemmat eivät halua enempää osallisuutta. Päiväkodin johtajan mukaan tavoitteena on jo saavutetun hyvän tason ylläpitäminen sekä uusien toimintatapojen löytäminen, sillä vanhempien tarpeet osallisuuden näkökulmasta muuttuvat ja vaihtelevat.

7 LUOTETTAVUUS

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli selvittää ja kuvata miten vanhempien osallisuus toteutuu Pirkanmaalaisessa noin 120 lapsen päiväkodissa, jossa vanhempien osallisuuden tukeminen oli kehittämisen kohteena. Aineisto kerättiin haastatteleamalla kolmea kasvattajatiimiä ja päiväkodin johtajaa sekä koko päiväkodin huoltajille suunnatun sähköisen kyselylomakkeen avulla. Tutkimus oli tapaustutkimus.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella käsitteiden validiteetti ja reabiliteetti, kautta. Validiteettiin katsotaan kuuluvat sisäinen ja ulkoinen validius. Sisäinen validiteetti tarkastelee ovatko käsitteet oikeita, onko teoria valittu oikein ja hallitseeko tutkija tieteellisen otteen. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa mittaako valittu tutkimusmenetelmä haluttua asiaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 189, 232.) Reabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta ja kykyä antaa yhdenmukaisia tuloksia. Molemmat, sekä reabiliteetti että validiteetti, voivat olla haasteellisesti arvioitavia laadullisessa tutkimuksessa, sillä tutkimuksen aineisto ja tulokset sisältävät tutkijan omaa tulkintaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136-137, Hirsjärvi ym. 2009, 231-232.) Tapaustutkimuksen ollessa kyseessä myöskään reabiliteetista ei voida puhdasoppisesti puhua, sillä samaa tapausta ei voida koskaan toistaa täysin samalla tavalla. Myös tässä tutkimuksessa osallisuutta tutkitaan ilmiönä, johon vaikuttaa esimerkiksi ajallinen ja paikallinen konteksti. Tämän vuoksi tulosten siirtäminen toiseen kontekstiin ei ole yksiselitteistä. Kvalitatiivisella tutkimuksella ei yleensä pyritäkään tilastollisen yhteyksien etsimiseen vaan usein jonkin ilmiön ymmärtämiseen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tässä tutkimuksessa onkin pyritty yleistämisen sijasta ihmisten näkökulmien ja kokemusten kuvailuun. Vaikka näin pienen aineiston tulokset eivät ole yleistettävissä, on tuloksista löydettävissä paljon yhteneväisyyksiä aikaisempien tutkimusten kanssa.

Yhtenä laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerinä voidaan pitää tutkimuksen eri vaiheiden tarkkaa ja rehellistä raportointia. Aineiston on oltava tarkoituksenmukainen suhteessa viitekehykseen ja tutkimuskysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-232) Olen pyrkinyt kuvailemaan raportissa tutkimusprosessin vaiheita ja tekemiäni valintoja mahdollisimman tarkasti ja avoimesti. Lisäksi olen perustellut miten hankin tutkimuksen aineiston ja miksi käytin aineistonhankinnassa valittuja menetelmiä. Koen, että

tutkimuskysymysten osalta aineisto oli tarkoituksenmukainen, mutta viitekehyksen valinta olisi voinut olla selkeämpi ja rajatumpi. Uskon, että aineiston uudelleen läpikäyminen toisen tutkijan toimesta johtaisi samankaltaisiin tutkimustuloksiin, joihin olen itse tutkimuksessani päätenyt.

Litteroin ja koodasin koko tutkimusaineiston, käyttäen koodeja ja teemoja läpi koko analyysin. Tukena luotettavuudelle ja perusteena päätelmille olen liittänyt tutkimuksen tuloksiin paljon suoria lainauksia haastatteluista ja kyselylomakkeiden vastauksista. Sitaatit olen valinnut niin, että ne kuvaisivat mahdollisimman monipuolisesti tutkimuskysymyksiä. Analyysivaiheessa olen pyrkinyt tiivistämään ja luokittelemaan tutkimushenkilöiden vastauksia ja varomaan niistä tehtyjä tulkintoja.

Aineistonkeruuvaiheessa huolehdin tutkittavien anonymiteetistä. Litteroinnissa ei käytetty tutkittavien nimiä ja tutkimusraportissa ei ole yksityiskohtia, jotka saattaisivat paljastaa tutkittavien henkilöllisyyden tai paikan, jossa tutkimus on toteutettu. Haastattelunauhoituksia säilytin ja kuuntelin niin, ettei kenelläkään ulkopuolisella ollut mahdollista päästä niitä kuuntelemaan.

Eskolan & Suorannan (1999, 62-63) mukaan aineiston kattavuus toteutuu silloin, kun tulkinnot eivät perustu satunnaisiin poimintoihin aineistosta vaan koko aineistoon. Tutkimusresursseista johtuen kaikkien kuuden päiväkodin kasvattajatiimien haastattelu ei ollut mahdollista eikä opinnäytetyön laajuus huomioiden tarpeellistakaan. Kasvattajatiimit valittiin siten, että kaikki lapsiryhmät oli lasten iän mukaan edustettuna alle kolme -vuotiasta esiopetusryhmään. Kyselylomake lähetettiin kaikille päiväkodin huoltajille kasvattajatiimien toimesta. Vaikka viimeisen palautuspäivän lähestymisestä muistutettiin kerran vanhempia, vastauksia tuli vähän, vain 12 kappaletta. Näin ollen kattavuus ja edustettavuus ei toteutunut tarpeeksi vanhempien osalta ja vastausprosentti jäi pieneksi. Kuitenkin jokaisesta päiväkodin lapsiryhmästä tuli vastauksia. Uudet tapaukset eli vanhempien vastaukset olisivat saattaneet tuoda uutta tietoa tutkimusongelman kannalta (ks. Eskola & Suoranta 1999, 62-63). Myös jälkikäteen ajateltuna kunnan toteuttaman varhaiskasvatuksen asiakastytyväisyyskyselyn tarkastelu tutkimuskohteena olleen päiväkodin osalta olisi parantanut aineiston saturaatiota ja tuonut lisäarvoa aineistoon. Vaikka otos jäi pieneksi, katson, että tutkimuksessa onnistuttiin ratkaisemaan sille asetetut tutkimuskysymykset melko hyvin.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston rajausta perustuu teoreettiseen uskottavuuteen eli tutkittu tapaus voidaan nähdä esimerkkinä yleisestä, toteavat Eskola ja Suoranta (1999, 65). Aineiston valinta ja rajausta pitää pystyä aina perustelemaan. Myös tutkittavien valinnan pitää olla tarkoin mietittyä ja tarkoitukseen sopivaa. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata tiettyä ilmiötä ja pyrkiä sitä ymmärtämään. Onkin tärkeää, että tutkittavat tietävät ilmiöstä paljon tai heillä on siitä kokemusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 88-89). Tässä tutkimusaineiston rajausta oli tehty perustellusti ja kohdistui tietoisesti varhaiskasvatustutkimukseen, jossa vanhempien osallisuus oli toiminnan kehittämisen kohteena ja tutkittaviin joilla oli siitä kokemusta. Olisi toki ollut kiinnostavaa vertailla millaisia tuloksia olisi tullut, jos vertailukohteena olisi ollut päiväkotit, jossa vanhempien osallisuus ei ole nostettuna kehittämisen kohteeksi.

Tuomi ja Sarajärvi (2009) toteavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuus on sidonnainen siitä, kuinka hyvin tutkija on ymmärtänyt tutkimushenkilöitään ja tulkinut heidän sanomisiaan. Ymmärrettävyyttä lisää se, miten selkeästi ja tarkasti tutkija onnistuu kirjaamaan tutkimustehtävänsä raporttiin. (Emt. 2009, 70-71). Hirsjärvi ym. (2009, 232) muistuttavat, että tutkimuksen luotettavuus lisääntyy, kun tutkija avaa tutkimuksessaan luokittelun perusteet ja kertoo seikkaperäisesti miten tutkimus on suoritettu. Itse olen pyrkinyt selvittämään luotettavuuden varmistamiseksi edellä mainittuja seikkoja luvussa seitsemän. Tässä tutkimuksessa päiväkodin arki sekä varhaiskasvatuksen ammattikieli oli tutkijalle tuttuja, joten hän osasi tulkita haastatteluun osallistuvien varhaiskasvattajien sekä vanhempien ajatuksia paremmin. Toisaalta siitä voi olla myös haittaa, sillä tutkijan omat kokemukset ja näkemykset saattavat peilautua tuloksista. Olen tutkimuksessani kuitenkin pyrkinyt objektiivisuuteen ja tiedostamaan oman ajatteluni tulosten tarkastelussa.

Tutkimuksen pätevyys voi heikentyä, jos tutkittava käsittää esimerkiksi haastattelukysymykset aivan toisin kuin tutkija on ajatellut (Hirsjärvi ym. 2009, 231-232). Pyrin laatimaan haastattelukysymyksistä selviä ja esittäessäni muotoilin ne kahdella tavalla selvyyden vuoksi. Tein tarkentavia kysymyksiä ja myös haastateltavilla oli mahdollisuus tarkentaa kysymyksiä, jos ne jäivät epäselväksi. Kyselylomakkeita lähettäessä selvitin saatekirjeessä, että minuun voi ottaa yhteyttä mikäli vastaajat eivät ymmärrä jotain kysymystä. Pyrin luomaan haastattelutilanteesta keskustelunomaisen, rennon ja neutraalin

ulkoisilta paineilta tai vaikuttimilta. Toisaalta tiedostan, että tutkimuksen luotettavuutta voi heikentää se, että tutkittavat antavat tutkijalle vain sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia (Hirsjärvi ym. 2009, 206)

8 POHDINTA

Tutkimuskysymysten apuna käytin Kohonen ja Tialan (2002, 5-6) jäsentelyä suoran osallisuuden muodoista, jotka ovat tieto-, suunnittelu-, päätös- ja toimintaosallisuus. Orasen (2013, 122) mukaan asiakkaan osallisuutta oman asiansa hoidossa voidaan arvioida sen perusteella miten hyvin asiakas saa tietoa itseään koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä, miten ammattilaiset kuuntelevat asiakkaan näkemyksiä omasta tilanteestaan, miten hänen toivomuksensa otetaan huomioon sekä voiko hän vaikuttaa työskentelyprosessiin. Tässä tutkimuksessa vanhemmat kokivat toimivan tiedonkulun tärkeimmäksi osallisuuden muodoksi ja arvioivat tiedottamisen sujuvan tutkimuspäiväkodissa hyvin. Tulosten perusteella vanhemmat pitivät viikkokirjettä tärkeänä tiedotusmuotona ja blogia mielekkäänä keinona päästä seuraamaan lapsen päiväkotiarkea.

Tulos poikkeaa opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän (Alila & Eskelinen 2014, 36, 38) selvityksestä, jonka mukaan vanhemmat eivät koe saavansa riittävästi tietoa varhaiskasvatusyksikön toiminnasta. Tämä voi kertoa siitä, että tiedottamiseen on panostettu tutkimuspäiväkodissa tai tutkimukseen vastanneet huoltajat perehtyvät hyvin päiväkodista tulleisiin viesteihin.

Luhtasela (2009, 81) muistuttaa, että tietämättömyys liittyy osattomuuden kokemuksiin; jos ihmisellä ei ole tietoa toiminnan sisällöstä, hän ei myöskään tunne hallitsevansa tilannetta. Tutkimustulosten perusteella vanhemmat olivat riittävästi perillä päiväkodin ja oman lapsensa asioista. Voidaan siis olettaa, että osallisuus toteutuu tältä osin hyvin. Koen, että tiedottaminen ja tiedon tuominen ymmärrettäväksi on välttämätön, muttei riittävä edellytys vanhempien kanssa tehdylle yhteistyölle.

Tulosten perusteella vanhemmilla on halutessaan riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Mielenpitoja ja toiveita on kysytty useilla eri tavoilla, mm. asiakastytyytyväisyyskyselyn, arviointikyselyn ja vasu-keskustelun kautta. Työntekijöiden mukaan vanhemmat osallistuvat lähinnä oman lapsen varhaiskasvatusta koskevaan suunnitteluun kertomalla ajatuksia päivittäisissä kohtaamisissa ja vasu-keskusteluissa. Vanhemmat pitivät mahdollisuutta vaikuttaa varhaiskasvatukseen ja osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun keskimäärin jonkin verran tärkeäksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tekemän selvityksen (Alasuutari, Karila, Alila & Eskelinen 2014) mukaan lasten vanhemmat eivät koe voivansa juurikaan osallistua varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun. Toisaalta kyseisessä selvityksessä matalahko vastauskeskiarvo viittasi siihen, että osallistuminen varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja kehittämiseen oli vanhemmille vieras toimintamalli. Vennisen, Leinosen, Rautavaara-Hämäläisen & Purolan (2011, 19) tutkimuksessa varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat toiminnan suunnittelun olevan vahvasti sellainen asia, johon vanhempien ei katsottu voivan osallistua. Katson, että tästä tutkimuksesta on kulunut sen verran aikaa, että toimintakulttuuri on saattanut muuttua osallisuusmyönteiseen suuntaan.

Niin tässä tutkimuksessa kuin opetusministeriön tutkimuksessa (Alasuutari ym. 2014) varhaiskasvatuskeskustelu koettiin tärkeäksi yhteistyötavaksi. Lapsen asioista käydään säännöllisesti keskusteluja, jossa vanhempien näkemyksiä kunnioitetaan ja mielipiteitä huomioidaan. Alasuutari ym. (2014, 44-45) toteavat selvityksen perusteella, että kasvatuskeskusteluja ei kuitenkaan mielletä varhaiskasvatuksen toimintaan vaikuttavana. Tutkijat selittävät tämän voivan johtua siitä, että kasvatuskumppanuus ei ole toiminut odotetusti tai että kasvatushenkilöstö ei ole tarkemmin selittänyt vanhemmille, millaisia vaikutuksia käydyillä kasvatuskeskusteluilla on ollut toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Vennisen ym. (2011) tutkimuksessa vanhempien kerrottiin tekevän eniten aloitteita haku- ja tuontitilanteissa sekä vasukeskusteluissa. Aloitteet koskivat lähinnä omaan lapseen liittyvää perushoitoa, lapsen yksilöllistä huomiointia ja pedagogista toimintaa. (Venninen ym. 2011, 11.) Myös Vuorenmaan (2016, 67) tutkimus osoitti, että vanhempien osallisuus perheessä ja oman lapsen palveluissa on vahvaa ja palveluiden kehittämisessä keskinkertaista. Saman suuntaisia tuloksia voidaan esittää tästäkin tutkimuksesta. Vanhemmat vaikuttavat aktiivisimmin omaan lapseen liittyvissä asioissa. Varhaiskasvattajat kertoivat myös vanhempien toimivan lastensa äänitorvena eli välittävänsä viestejä ja toiveita eteenpäin, jos lapsi ei itse siihen kykene. Huoltajille suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin ryhmää tai päiväkodin toimintaan liittyvien aloitteiden määrää ja sisältöä. Lasta koskevat aloitteet eivät päässeet tässä kysymyksenasettelussa esille.

Tämän tutkimuksen perusteella ei saatu kattavaa kuvaa siitä, millaisia konkreettisia vaikutuksia tai muutoksia päiväkodissa on tehty vanhempien aloitteiden tai toiveiden perusteella. Kolmasosa kyselyyn vastanneista vanhemmista ei ollut tehnyt aloitteita tai vastasi ettei siihen ollut tarvetta. Ne vanhemmat, jotka olivat tehneet aloitteita, kokivat, että niillä oli ollut vaikutusta yhtä lukuun ottamatta. Arvelen, että suurin osa vanhemmista on esimerkiksi varhaiskasvatuskeskustelussa ilmaissut myös ryhmää koskevia toiveita, mutta sitä voi olla vaikea konkretisoida ja mieltää aloitteiksi tai mieltää vaikuttamiseksi. Työntekijät kertoivat, että aloitteet ja toiveet aina huomioidaan ja niistä keskustellaan kasvattajatiimissä. Konkreettisista vaikutuksista tuli muutamia esimerkkejä, kuten perheiden leikkitreffit järjestäminen.

Karila muistuttaa (Lankinen 2016), että uudessa laissa vanhemmilla on oikeus vaikuttaa ei vain oman lapsen hoitoon, vaan laajemminkin varhaiskasvatukseen. Tukijan mukaan tämän toteuttaminen voi olla haasteellista, koska vanhemmat astuvat instituution reviirille. Vaikutusmahdollisuuksien toteuttaminen vaatii varhaiskasvattajilta oman osaamisen ja uusien yhteistyökäytänteiden kehittämistä, sillä vanhemmat ovat hyvin moninainen ja monikulttuurinen joukko. (emt.) Katson, että vanhemman osallisuuden kokemuksen vahvistuessa vanhempi suuntautuu ajattelemaan varhaiskasvatusta laajemminkin kuin vain oman lapsen hoidon näkökulmasta. Vaikuttaminen siirtyy yksilöllisyydestä ryhmän, yksikön tai koko kunnan varhaiskasvatuksen suuntaan.

Tulosten perusteella voidaan esittää tämän päiväkodin tukevan onnistuneesti vanhempien toiminta-osallisuutta ja samalla yhteisöllisyyden tunteen muodostumista. Erilaiset päiväkodin tapahtumat, kuten vanhempainillat ja juhlat olivat tulosten perusteella vanhemmille mieluisia osallisuuden muotoja. Niiden avulla oli myös mahdollisuus tutustua toisiin vanhempiin. Vertaisryhmät ovat hyvä keino vahvistaa vanhemmuutta, ja tukea vanhempien osallisuutta. Vertaistapaamiset laajentavat sosiaalista verkostoa ja niiden avulla voi löytää myös apua ja tukea samassa elämäntilanteessa olevilta perheiltä (Vuorenmaa 2016, 84). Rahikka-Räsänen ja Ryytänen (2014) toteavat, että toiminnallisen osallistumisen tukemisella on suuri merkitys osallisuuden edistämisessä, vaikei osallistuminen olekaan osallisuuden tae. Kun ihmiset saadaan liikkeelle ja osallistumaan yhteiseen toimintaan, se voi vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta, mikä taas vahvistaa osallisuuden sosiaalista perustaa. Kuulumisen tunne kannustaa ja sitouttaa osallistumaan entistä syvemmin. Tämä prosessi taas saattaa parhaimmillaan

rakentaa itseään vahvistavaa kehää. (Rahikka-Räsänen & Ryynänen 2014, 13) Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 33) todetaan, että huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Tutkimuksessa haettiin vastausta siihen, mitä esteitä vanhempien osallisuuden onnistumiselle on tutkittavien kokemana. Vennisen ym. (2011) tutkimuksessa vanhempien osallisuuden esteiksi osoittautuivat päiväkodin kasvatustyön reunaehdot, kuten resurssien puute. Vanhempiin liittyvät esteet koskivat vanhempien rajallista jaksamista, asennetta sekä puutteellista tietämystä päiväkodin toiminnasta. Henkilökuntaan liittyvistä esteistä nousivat esiin voimakkaimmin työjärjestelyitä koskevat asiat, kuten kiire, tiedonkulku ja perehdytys. (Venninen ym. 2011, 37-41.) Tässä tutkimuksessa kasvatushenkilöstö nosti esteiksi vanhempien kiireisen elämäntilanteen lisäksi vanhempien asenteen ja kiinnostuksen puutteen. Varhaiskasvattajat kertoivat, että osa vanhemmista ei halua puuttua siihen, mitä päiväkodissa tehdään, sillä he kokevat, että henkilöstö osaa asiansa, eivätkä he halunneet olla taakaksi työntekijöille. Työntekijät itse mainitsivat esteeksi resurssien puutteen. Päiväkodin johtaja taas mainitsi yhtenä esteenä kasvattajien omien valmiuksien ja osaamisen puutteen.

Tässä tutkimuksessa suurin osa vanhemmista koki, ettei heillä ole esteitä osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun, kehittämiseen tai toimintaan. Tulkintani mukaan tulos voi johtua siitä, että kyselyyn vastasi vanhempia, jotka olivat keskimääräistä aktiivisempia ja valmiimpia osallistumaan varhaiskasvatuksen arkeen.

Vuorenmaan (2016) tutkimuksessa vanhempien osallisuuden vaihtelua perheessä selitti perheen nykytilanne. Mitä paremmin arki ja työn ja perheen yhteensovittaminen toimii ja mitä helpommin perheet saavat apua lähipiiriltä, sitä vahvemiksi vanhemmat arvioivat osallisuutensa. Huolet vanhemmuudessa taas heikentävät äitien ja isien osallisuutta. (Vuorenmaa 2016, 67.) Karikosken ja Tiilikan (2011, 92) mukaan vanhemmat ovat aktiivisimpia lapsen ensimmäisissä hoitosuhteissa sekä varhaiskasvatuksen alkuvaiheessa. Tässä tutkimuksessa otos oli niin pieni, että vanhempien osallisuuden vertailu hoitosuhteen keston perusteella ei ollut tarkoituksenmukaista.

Karila (2005) toteaa, että vanhempien toimijuus varhaiskasvatusyhteistyössä voi kuvastaa laajemminkin heidän asemaansa ja toimijuuttaan yhteiskunnassa ja työelämässä. On vanhempia, jotka eivät ole saaneet kokemuksia toimijuudesta ja juuri heidän osallisuuden tukeminen asettaa haasteen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Tutkijan mukaan toimintakäytäntöjä onkin kehitettävä todellisen osallisuuden mahdollistavaan suuntaan, jotta vanhempien osallisuus vahvistuisi. (Karila 2005, 297.) Toisaalta varhaiskasvatushenkilöstölle voi olla haaste sopeutua vanhempien lisääntyneeseen osallisuuteen, koska tämä vaatii muutoksia toimintakulttuurissa. Karikoski ja Tiilikka (2011, 93) huomauttavat, että osallisuuden edistämisen tavoitteet saattavat aiheuttaa ”menetelmäfetissiä” eli menetelmäkeskeisyyttä ihmisten kohtaamisen sijasta. Osallisuutta edistämään suunnitellut rakenteet voivatkin rakentaa itse osallistumisen esteitä. (Rahikka-Räsänen & Ryynänen 2014, 49.)

Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, että vanhempien osallisuus vaatii monipuolisia toiminta- ja osallistumismahdollisuuksia. Päiväkodin johtaja puhui osallisuudesta mahdollisuutena, joka pitää tarjota, ja joka pitää olla muodoltaan sellaista, joka on helposti saatavilla ja johon on helppo osallistua. Osalle vanhemmista riittää tiedonsaanti lapsen ja ryhmän varhaiskasvatuksesta, osa kaipaa yhteisöllisiä tapahtumia ja osa haluaa vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Kolmasosa kyselyyn vastanneista piti kaikkia yhteistyömuotoja sekä mieluisina että hyödyllisinä. Rahikka-Räsänen ja Ryynänen (2014, 13) toteavat, että osallisuuden edistämiseksi ihmisille tulisi tarjota mielekkäitä ja konkreettisia osallistumismahdollisuuksia ja tukemaan sellaista osallistumista, jossa heidän osallistumisvalmiutensa ja -halunsa samalla kehittyvät.

Nivala (2008) muistuttaa, että osallisuuden edistämiseksi ei riitä vain osallistumisen edistäminen eikä osallistuminen automaattisesti tuota osallisuutta. Koska osallisuus kehittyy yksilön ja yhteisön suhteessa, ei osallisuutta siten voi tuottaa vain muuttamalla jompaakumpaa. Aidon osallisuuden edistämisessä onkin kyse yhteisöjen ja rakentumisen ja niiden sosiaalisten suhteiden laadullisen muutoksen tukemisesta. (Nivala 2008, 173, 286-287.) Vanhempien osallisuudessa merkittäväksi nousee Kaskelan ja Kekkosen (2006, 27) mukaan kokemuksellinen puoli eli vanhemman tunne kuulumisesta siihen varhaiskasvatusyhteisöön, jonka jäsen hänen lapsensa on. Tämä taas syntyy merkityksellisten kohtaamisien, tunnepohjaisen sitoutumisen ja vastavuoroisen tiedonvaihdon kautta. (Emt.)

Vanhempien kokemuksellisesta osallisuudesta ja yhteisöllisyyden tunteesta ei saatu tässä tutkimuksessa kyselylomakkeen perusteella luotettavaa kuvaa. Päiväkodin työntekijät nostivat yhteisöllisyyden kokemuksen erittäin tärkeäksi osaksi osallisuutta, vanhemmilta taas ei suoraan selvitetty päiväkotiyhteisöön kuulumisen merkitystä. Tutustumisen muihin perheisiin vanhemmat kokivat keskimäärin vain jonkin verran tärkeäksi, mutta toisaalta vanhemmat pitivät perheille suunnattuja tapahtumia erittäin mieluisena yhteistyön muotona.

Oranen (2013, 124) listaa onnistuneen osallisuustyöskentelyn edellytyksiksi neljä asiaa: 1) johdon sitoutuminen 2) ihmiset, jotka panevat toimeksi 3) resurssit eli aikaa ja rahaa sekä 4) tavoitteiden ja toimintaprosessin analysointi. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että tutkimuspäiväkodissa vanhempien osallisuuden onnistumiseen on vaikuttanut merkittävästi päiväkodin johtajan innostus ja perehtyneisyys asiaan. Tulkintani mukaan johtaja sitoutui vahvasti osallisuusajattelun edistämiseen ja teki sen eteen johdonmukaisesti työtä tukemalla sen toteuttamista käytännössä. Johtaja oli kehittänyt osallisuusajatteluun liittyvää osaamista ja aktiivisesti myös rakentanut osallistavalle toimintakulttuurille pohjaa päiväkodissa. Myös suurin osa haastateltavista suhtautui tulkintani mukaan myönteisesti vanhempien osallisuuteen, oli ottanut sen edistämisen osaksi arkityötään ja kehittänyt toimintatapojaan.

Oranen (2013) huomauttaa, että osallisuus ei ole vain juhlapuheiden teema tai abstrakti periaate. Osallisuus pitää sisällään tavallisia arkipäivän asioita ja toisen ajatusten huomioimista. On tärkeää, että otamme perheet mukaan palveluiden kehittämiseen ja kertomaan itse mitä he tarvitsevat ja mitä ovat mieltä suunnitelmista. (Oranen 2013, 122.) Henkilökunnan vastauksista ilmeni, että osa vanhemmista kokee ammattilaisten tietävän parhaiten, miten lapsen varhaiskasvatus järjestetään, eivätkä halua siihen puuttua. Sama asia ilmeni myös kahdesta vanhemman vastauksesta. Tästä kirjoittaa myös Karila (2005). Hän toteaa, että vanhemmat luottavat niin paljon varhaiskasvatuksen ammattilaisiin, että se voi merkitä kasvatusvallan vapaaehtoista luovuttamista ammattilaisille. Toisaalta vanhemmat aktivoituvat silloin, kun on kyseessä heidän lapsensa onnellisuus tai perustarpeet. (Karila 2005, 297.)

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) määrittävät miten varhaiskasvatusta Suomessa toteutetaan. Uskallan väittää, että

vanhempien osallisuuden toteuttamisessa on silti suuria paikallisia ja ryhmäkohtaisia eroja. Miten turvataan vanhempien yhdenvertainen mahdollisuus osallisuuteen yksiköstä ja alueesta riippumatta? Karila (2005) korostaa kasvatusyhteistyöhön liittyvän osaamisen kehittämistä varhaiskasvattajien peruskoulutuksen aikana. Toisaalta hän myöntää, että vasta työelämän konkreettiset tilanteet nostavat esiin osaamisen moninaiset vaatimukset. Työkäytäntöjen kehittäminen työyhteisöissä nousee avainasemaan. Tutkija peräänkuuluttaa keskustelukäytäntöjen kehittämistä kumppanuusajattelun mukaisesti dialogiseen suuntaan. Pelkästään tietojen välittäminen ei riitä kumppanuussuhteen rakentumiseen, vaan tarvitaan jaettuja tulkintoja, yhteisiä tavoitteita ja yhteistä päätöksentekoa. (Karila 2005, 287.)

Tässä tutkimuksessa varhaiskasvattajat toivat esiin, että mitä paremmin tunnetaan sitä helpompaa on osallisuuden tukeminen ja vanhempien näkemyksien kunnioittaminen. Tutustuminen taas mahdollistuu yhteisten kohtaamisten ja tapaamisten kautta. Katson, että varhaiskasvatustoiminnan rakenteissa tulisi olla tilaa yhteiseen keskusteluun vanhempien kanssa muutoinkin kuin puoli tuntia kaksi kertaa vuodessa. Varhaiskasvatuskeskusteluja käydään säännöllisesti, mutta ne eivät ole riittävä osallisuuden tae. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisen lisäksi tarvitaan yhteisiä tilaisuuksia vanhempien kanssa dialogiselle keskustelulle, arvioinnille ja kehittämiselle. Vanhempien pitää saada kokemus, että heitä aidosti kuunnellaan ja heidän mielipiteillään on merkitystä. Esimerkiksi vanhempainilloissa tiedottamisen sijasta kannattaa keskittyä tutustumiseen, keskusteluun, ideointiin ja kehittämiseen. Myös pienet arjen tilanteet ja kohtaamiset nousevat isoon merkitykseen kumppanuussuhteen luomisessa.

Päiväkodin arjen näkyväksi tekeminen tukisi vanhempien osallisuutta. Käytännössä vanhempien on kuitenkin hyvin hankalaa tulla seuraamaan tai osallistumaan päiväkodin toimintaan. Toiminnan dokumentointi olisikin hyvä keino tehdä päiväkodin toimintaa näkyväksi ja avata toiminnan taustalla olevaa pedagogiikkaa. Dokumentit mahdollistaisivat vanhempien ja varhaiskasvattajien välisen yhteisen keskustelun hoitopäivän aikana tapahtuneista asioista (Kaskela & Kronqvist 2007, 25). Kun vanhemmat saavat tarkempaa tietoa päiväkodin toiminnasta, esimerkiksi teemoista tai projekteista, he pystyvät paremmin ymmärtämään miten pedagogiikka liittyy kaikkeen tekemiseen. Pedagoginen dokumentointi voidaan nähdä paitsi tiedon lisääjänä, myös sillanrakentajana perheen ja varhaiskasvatuksen välille. Vuorovaikutus ja kasvatuksellinen keskustelu lisääntyvät vanhempien ja

varhaiskasvattajien välillä ja syventävät molempien osapuolien tietoa ja kokemusta lapsista. Dokumenttien havainnointi avaa myös erilaisia tulkintoja ja rakentaa lapsen tarinaa monipuolisesti vanhempien, lapsen ja varhaiskasvattajan kertomusten täydentäessä toisiaan. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 20-21.) Vanhempien osallisuus siis tukee lasten osallisuutta.

Kiire määrittää työelämää ja sen vaikutukset näkyvät myös päiväkodeissa. Kiireisestä perhearjesta johtuen vanhemmilla ei välttämättä ole voimia aktiivisempaan rooliin lapsensa varhaiskasvatuksessa. Toisaalta myös suuret ryhmäkoot ja lisääntyvät pedagogiset vaatimukset pitävät myös varhaiskasvattajat kiireisenä. Tiukat resurssit rajaavat vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Työn rakenteita ja työkäytänteitä muuttamalla tilannetta voidaan helpottaa, mutta vain tiettyyn pisteeseen asti. On hyvä rehellisesti käydä keskustelua siitä, vastaako asiakirjatodellisuus arkitodellisuutta. Varhaiskasvatustyötä ohjaavat useat sekä valtakunnalliset että paikalliset asiakirjat ja suunnitelmat, joita voi olla vaikea omaksua saati noudattaa, jos siihen ei ole aikaa kiireisessä työssä.

Osallisuutta kehitetään pitkäjänteisessä yhteistyössä, joka vaatii suunnittelua, kehittämistä ja arviointia. Varhaiskasvattajilla on haastava tehtävä edessään, miten motivoida vanhempia ja miten osoittaa että osallisuudella on oikeasti vaikutusta asioihin. Erityisesti pitää miettiä miten kaikki vanhemmat saadaan tasapuolisesti mukaan ja miten löydetään monipuolisia tapoja osallisuuden mahdollistamiseen sekä verkostoitumisen tukemiseen. Samalla on hyvä muistaa, että osallisuus on vapaaehtoinen asia, eikä siihen voi ketään pakottaa. Vanhempien on itse saatava päättää kuinka paljon he ovat osallisina ja mitkä ovat niitä itselle merkityksellisiä asioita mihin haluavat olla osallisia. Yksi tutkimukseen osallistuneesta varhaiskasvattajasta puhui osallisuuteen houkuttelemisesta. Pidin sitä oivallisena ilmauksena. Vanhempia kannattaa kutsua, rohkaista ja innostaa kärsivällisesti, muttei painostaen osalliseksi lapsensa varhaiskasvatusta. Koen myös, että osallisuus on opeteltava taito, jota voi harjoitella prosessin kuluessa.

Toivoisin, että vanhempien osallisuus nähtäisiin ensisijaisesti hyvän ja laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavarana, ei rasisiteena tai välttämättömänä pakkona. Olennaista onkin työyhteisöissä pohtia, miten merkityksellisenä asiana me yhteistyötä pidämme. Yhteistyötä voisi tarkastella sananmukaisesti yhteisenä työskentelynä kohti yhteistä

tavoitetta. Tässä tutkimuksessa kaikki varhaiskasvatustiimit kokivat vanhempien osallisuuden myönteisenä asiana, mutta haastatteluissa nousu myös esiin, että ilmeisesti vanhempien osallisuutta pärjätään.

Yhteistyösuhde vanhempien ja varhaiskasvattajien välillä voi olla vuosien mittainen. Yhteistyön sujumiseen on hyvä panostaa, koska siitä on etua kaikille osapuolille, ennen kaikkea lapselle ja hänen hyvinvoinnilleen. Yhteistyön rakentaminen alkaa siitä hetkestä, kun vanhemmat tulevat lapsensa kanssa tutustumaan päiväkotiin. Tämän ensikohtaamisen onnistuminen antaa hyvän pohjan koko yhteiselle matkalle. Näen yhteistyön tärkeimmiksi tavoitteiksi luottamuksellisen suhteen luomisen ja vanhemman osallisuuden sekä yhteisöllisyyden tukemisen. Tässä vuorovaikutus- ja viestinnän taitojen merkitys on avainasemassa. Kun yhteistyö on rakennettu vankalle ja myönteiselle pohjalle, myös hankalista asioista on helpompi puhua ja ongelmiin löytyy helpommin yhteisiä ratkaisuja. Osallisuudessa on loppujen lopuksi kysymys ihmisten kohtaamisesta.

Tällä kentällä on tilaa tuottaa uusia tutkimuksia. Olisi mielenkiintoista selvittää, mitä toimenpiteitä varhaiskasvatusyksiköissä on tehty vanhempien osallisuuden edistämiseksi, nyt kun uuden varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe on ollut käytössä kaksi vuotta. Tärkeää olisi laajemmin tutkia, minkälaisina vanhemmat pitävät omia vaikutusmahdollisuuksiaan. Yhteisöllisyyden ja verkostoitumisen tutkiminen olisi myös kiinnostavaa, eritoten millaisia vaikutuksia sillä on perheen toimijuuteen varhaiskasvatuksessa tai yleisesti yhteiskunnassa. Olisi tärkeää saada tietoa millaiseksi vanhemmat arvioivat kokemuksellisen osallisuuden siinä varhaiskasvatusyhteisössä, jonka jäsen heidän lapsensa on. Pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuuksia ja vaikutuksia vanhempien osallisuuteen olisi myös tarpeen kartoittaa sellaisista päiväkodeista, joissa tätä menetelmää on laajemmin käytetty. Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa tutkia myös sitä miten eri kieli- ja kulttuuritaustaiset vanhemmat kokevat osallisuutensa varhaiskasvatuksessa tai millaisia osallisuuden tarpeita eri ikäisten lasten vanhemmilla on. On mahdollista, että juuri ne vanhemmat vastasivat kyselyyn, jotka ovat aktiivisia toimijoita yhteistyössä. Olisi arvokasta saada tietoa esimerkiksi osallisuuden esteistä nimenomaan niiltä vanhemmilta, joiden osallisuus toteutuu heikommin.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2006. Kulttuuriset kehykset kasvatusvuorovaikutuksessa. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa A.R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, M., Karila, K., Alila, K., ja Eskelinen, M. (2014) Vaikuta varhaiskasvatukseen: Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alanko, A. 2013. Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana – tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta Oulussa. Väitöskirja, Oulun yliopisto.
- Alikoski, L. & Kiiski, H. 2017. Huoltajien osallisuus eräässä Espoon ostopalvelupäiväkodissa. Sosiaalialan (AMK) opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M. Laaksonen, R. & Lamberg, K. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Bogdan, R. & Biklen, S. 2003. 4th edition. Qualitative research for education. An introduction to theories and methods. Boston: Pearson Education Group, Inc.
- Eriksson, P. & Koistinen, K. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Julkaisuja 4:2005. Helsingin yliopisto, Kuluttajatutkimuskeskus.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 2016. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2016:1. Helsinki: Opetushallitus. Verkossa:
http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
f. (Viitattu 14.10.2018)
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. 3. painos. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-44.
- Gretschel, A. 2002. Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa A. Gretschel (toim.) Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
<http://shop.kunnat.net/download.php?filename=uploads/p0509120839530.pdf>
- Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) 2012. Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. (toim.) Tutki ja kirjoita 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Historiaa. 2017. Verkkoartikkeli, Sosiaali- ja terveysministeriö.
<https://stm.fi/ministerio/historiaa> (Viitattu 24.1.2018)
- Holopainen, K., Kirmizi, T. & Silokunnas, M. 2016. Vanhempien osallisuuden kokemuksia lastensa päivähoidosta Kuopion kaupungin Länsi-Puijon ja Sinikellon päiväkodeissa. Sosiaalialan (AMK) opinnäytetyö, Savonia-ammattikorkeakoulu.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos, 117–132.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf
- Hujala, Eeva & Puroila, Anna-Maija & Parrila- Haapakoski, Sanna & Nivala, Veijo (1998) Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Tampere: Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Iso-Kuusela, M. 2008. Vanhempien ja päivähoidon ammattilaisten välinen yhteistyö -Yhteen hiileen puhaltamista vai vain kaunis ajatus? Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari S., & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>. (Viitattu 13.10.2018)
- Jokitalo, E. & Kotti, E. 2016. Vanhempien osallisuus. Vanhempien kokemuksia osallisuudesta päiväkodissa. Sosiaalialan (AMK) opinnäytetyö, Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Jäppinen T. 2011. Kunta- ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66835/978-951-44-8659-3.pdf>. (Viitattu 15.8.2016)
- Järvi, S. 2006. Varhaiskasvatus osallisuuden näkökulmasta. Teoksessa Pukari, P. 2006. (toim) Vanhemmat osallisina – Käsitteistöä ja menetelmän kehittelyä, 1-13. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Verkossa:
<http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut/Vanhemmatosallisina.pdf>. (Viitattu 14.10.2018)
- Kallio, V. 2017. Lastentarhanopettajien tulkintoja huoltajien osallisuudesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessista. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Karikoski, H. & Tiilikka, A. 2011. Eheä kasvunpolku – haaste yhteistyölle. Teoksessa Hujala, E. Ja Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karila, K. 2005. Vanhempien ja päivähoidon henkilöstön keskustelut kasvatuskumppanuuden areenoina. *Kasvatus* 36 (4), 285-298.

Karila, K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 91-108.

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Raportit ja selvitykset 2016:6. Opetushallitus.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. *Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen*. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.

Kaskela, M. & Kronqvist, E-L. 2007. Niin ainutlaatuinen – Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Helsinki: Stakes.

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. Tampere: Tampere. University Press. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 1166. Verkossa: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66856> (Viitattu 16.5.2017)

Kiilakoski, T. 2007. Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa A. Gretscher & T. Kiilakoski (toim.) *Lasten ja nuorten kunta*. Opetushallitus, nuorten osallisuushanke. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura 2007:77. Helsinki: Opetushallitus, 8–20.

Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus ipanoiden osallistumisesta. *Jyväskylä Studies in education, psychology and social research* 283. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Kohonen, K. & Tiala, T. (toim.) 2002. Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Koski, T. 2012. Kasvatuskumppanuus - myytti vai todellinen yhteistyömalli. *Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma*, Kajaanin opettajankoulutusyksikkö, Oulun yliopisto.

Kuntalaki 10.4.2015/410. Verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>. (Viitattu 14.10.2018)

Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön. 2007. Opetushallitus. Moniste 7/2007.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, M., Bamberg J., & Jokinen P., (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 9–38.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>. (Viitattu 11.9.2017)

Langhed, A. 2016. Vanhempien osallisuus lapsen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa – Vanhempien ja henkilökunnan kokemuksia vanhempien osallisuudesta Kartanonpuiston päiväkodissa. *Sosiaalialan (AMK) opinnäytetyö*, Turun ammattikorkeakoulu.

- Lankinen, T. 2016. Lapsen ehdoilla, vanhemmat enemmän mukana (Kirsti Karilan haastattelu). Aikalainen 30.5.2016, 41.
- Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra.
- Lehtonen, I., Luosujärvi, J. & Puttonen, S. 2013. Vanhempien kokemuksia osallisuudesta oululaisessa päiväkodissa. Sosiaalialan (AMK) opinnäytetyö, Oulun seudun ammattikorkeakoulu.
- Leino H., 2007. Yleinen ongelma, yksi tapaus. Teoksessa Laine, M., Bamberg J., & Jokinen P., (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 214-230.
- Luhtasela, L. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto.
- <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c> (Viitattu 12.2.2018)
- Luttinen, H. 2010. Kasvatuskumppanuuden merkitykset kuntatason varhaiskasvatussuunnitelmissa. Ammatillinen lisensiaatintyö, Tampereen yliopisto.
- Malmsten, A. 2007. Rajaaminen. Teoksessa Laine, M., Bamberg J., & Jokinen P., (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 57-73.
- Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Väitöskirja. Snellman-instituutin A-Sarja 24/2008. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Nivala, E., & Ryytänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013 (4), 9-41.
- Nuorisolaki 21.12.2016/1285. Verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>. (Viitattu 11.9.2017)
- Oittinen, T. 2012. Kasvatuskumppanuus – vanhempien kokemus päivähoidosta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 31.12.2013/1287. Verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>. (Viitattu 11.9.2018)
- Oranen, M. 2013. Osallisuus osaksi arkea. Teoksessa Hastrup A., Hietanen-Pelkonen M., Jahnukainen J., Pelkonen M. (toim.) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste – kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Raportti 3/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104345/THL_RAP2013_003_verkko.pdf. (Viitattu 15.4.2016)

- Osallisuus. 2017. Verkkoartikkeli, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkossa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus> (Viitattu 24.1.2018)
- Peltola, T. 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, M. & Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 111-129.
- Peuhkuri, T. 2007. Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa Laine, M., Bamberg J., & Jokinen P., (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 130-148.
- Rahikka-Räsänen, N. & Ryyänen, S. 2014. Osallistuminen ja osallisuus lähidemokratiassa. Suomen Setlementtiliitto ry:n Uusi paikallisuus -hankkeen kehitysprojekti osallisuuden mahdollisuuksien lisäämiseksi lähidemokratiassa 5/2014. Suomen Setlementtiliitto ry. https://setlementti-fi-bin.directo.fi/@Bin/b303e7ce449e96c264460980e9b9508b/1539466766/application/pdf/516745/Rahikka_Ryyanen2014.%20Osallistuminen%20ja%20osallisuus%20lähidemokratiassa%20-tutkimusraportti.pdf. (Viitattu 6.6.2018)
- Rintakorpi K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.
- Rouvinen-Wilenius, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. (toim.) 2011. Tasa-arvo ja osallisuus. Väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/2011. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus. http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf. (Viitattu 20.6.2017)
- Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 51-68. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. (Viitattu 16.3.2018)
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2009. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22-56.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> (Viitattu 17.1.2018)
- Seitamaa-Hakkarainen P. 2014. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Verkossa: <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>. (Viitattu 10.1.2018)
- Silverman, D., 2010. 3rd edition. Doing qualitative research. London: Sage Publications Ltd.
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. (Viitattu 14.1.2018)
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015. Verkossa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112146/STM_2012_%20KASTE_FI_uusi.pdf?sequence=3. (Viitattu 5.6.2017)

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Verkossa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. (Viitattu 14.1.2018)

Syrjäläinen E., Eronen A. & Värri V-M. (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press.

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa A. Jämsen & A. Pyykkönen (toim.) Osallisuuden jäljillä. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 34–50. Verkossa: <https://setlementti-fi-bin.directo.fi/@Bin/b39cad31e3e61c1cb5b14b206679d5bd/1539591571/application/pdf/503574/oSallisuuden-jäljillä-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. (Viitattu 14.10.2018)

Tanneraho, M. 2014. Vanhempien osallisuuden elementtejä suomalaisen varhaiskasvatuksen kontekstissa. Varhaiskasvatuksen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Tikka, L. 2017. Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa – keinoja osallisuuden vahvistamiseksi. Sosiaalialan (YAMK) opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu.

Tuomi, T. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus. Teoksessa Koivula, M., Siippanen, A., Eerola-Pennanen P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Vastapaino.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Verkossa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. (Viitattu 10.10.2018)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. STAKES Oppaita 56. Helsinki: STAKES.
Verkossa:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>. (Viitattu 27.10.2017)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. Verkossa:
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf. (Viitattu 9.1.2018)

Vehviläinen, J. 2006. Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt. Helsinki: Opetushallitus. Verkossa: http://oph.fi/download/47244_osallisuushanke1.pdf. (Viitattu 14.10.2017)

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi”. Lasten osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn työpapereita 2010:3.

Venninen, T., Leinonen, J., Rautavaara-Hämäläinen, M. & Purola, K. 2011. ”Lähes aina haettaessa sanotaan, että ihan ok päivä - mitä se lopulta tarkoittaa?” Lasten vanhempien ja henkilökunnan osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn työpapereita 2011:2.

Virkki, P., Nivala, E., Kiilakoski, T. & Gretscher, A. 2012. Päiväkotien tarjoama osallisuusympäristö. Teoksessa A. Gretscher & T. Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 180–186.

Vuorenmaa, M. 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Verkossa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98335/978-952-03-0019-7.pdf>. (Viitattu 10.1.2018)

Liite 1.

OSALLISUUSKYSELY VANHEMMILLE

TAUSTATIEDOT

1. Kuinka monta lasta teillä on hoidossa **** päiväkodissa?
2. Mikä on lapsesi/lastenne päiväkotiryhmä ja syntymävuosi?
3. Milloin lapsesi/lapsenne ovat aloittaneet hoidon **** päiväkodissa?

YHTEISTYÖMUODOT, TOIMINTAOSALLISUUS

4. Miten päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö mielestänne tällä hetkellä toimii?
5. Millaisia yhteistyömuotoja päiväkodissa/päiväkotiryhmässä on ollut kuluneen toimintavuoden aikana (esim. vasu-keskustelut, avoimet ovet, perheiden tapahtumat, retket, vanhempainyhdistystoiminta)
6. Millaiset yhteistyömuodot ovat itsellenne mieluisia tai hyödyllisiä?
7. *Seuraava kysymys koskee niitä vanhempia, joilla on ollut lapsi/lapsia hoidossa päiväkodissa 2014 tai aikaisemmin.*

Onko yhteistyössä mielestäsi tapahtunut muutoksia lapsen hoitosuhteen aikana? Jos on, niin minkälaisia?

OSALLISTUMISEN ESTEET

8. Koetteko, että päiväkodin toimintaan, kehittämiseen tai suunnitteluun osallistumiselle on jotain esteitä? Jos on, niitä mitä?

TIEDONKULKU

9. Miten hyvin koet olevasi perillä päiväkodin toiminnasta ja lapsenne asioista?

11. Koetko, että tiedonkulussa tai viestintäkanavien käytössä on vielä jotain kehitettävää? Jos on, niin mitä?

VAIKUTTAMINEN

12. Oletteko esittäneet aloitteita tai toiveita ryhmän tai päiväkodin toimintaan liittyen? Millaisia?

13. Millainen vaikutus toiveillanne tai aloitteillanne on ollut?

14. Millaisiin asioihin erityisesti haluatte vaikuttaa?

SUUNNITTELU

15. Miten mielipiteitänne tai toiveitanne varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa on tiedusteltu (esim. vasu-keskustelu, palautelaatikko, arviointikysely, asiakastytyväisyyskysely, vanhempainillat)?

16. Koetko, että teillä on halutessanne riittävästi mahdollisuuksia varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen?

OSALLISUUDEN KOKEMUKSET

17. Miten tärkeitä teille ovat seuraavat vanhempien osallisuuteen varhaiskasvatuksessa liittyvät asiat?

VASTAUSVAIHTOEHDOT OVAT: erittäin tärkeää, tärkeää, jonkin verran tärkeää, ei erityisen tärkeää

a) toimiva tiedonkulku

b) perheiden keskinäinen tutustuminen ja yhteistyö

c) mahdollisuus vaikuttaa varhaiskasvatukseen ja osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun (esimerkiksi ryhmän toimintaan tai päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan)

d) mahdollisuus osallistua päiväkodin toimintaan (esim. tapahtumat, avoimet ovet, vanhempainillat)

e) kasvatuskumppanuus

18. Mitä päiväkotitoiminta voisi vielä tehdä rohkaistakseen perheitä osallistumaan päiväkodin toimintaan ja toiminnan suunnitteluun?

Liite 2.

PUOLISTRUTUROITU TEEMAHAASTATTELU HENKILÖKUNNALLE

OSALLISUUS-MÄÄRITELMÄ

Miten itse määrittelette vanhempien osallisuuden, mitä se pitää sisällään?

Mikä siinä on tärkeää?

Mitä hyötyä/merkitystä vanhempien osallisuudesta on?

TOIMINTATAVAT/NYKYISET KÄYTÄNTEET

Miten vanhempien osallisuus näkyy nyt ryhmänne arjessa?

Miten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on mielestäsi muuttunut viimeisten vuosien aikana?

Minkälaisia muutoksia/parannuksia tai kokeiluja olette tiimissänne tehneet vanhempien osallisuuden edistämiseksi?

Millaisia osallistavia menetelmiä teillä on käytössä?

TOIMINTAOSALLISUUS

Miten vanhemmat voivat osallistua päiväkotinne toimintaa käytännössä?

Miten aktiivisesti he ovat osallistuneet päiväkodin toimintaan?

TIEDONKULKU

Millaisia tiedonkulkuun liittyviä käytänteitä ja viestintäkanavia teillä on?

Miten ne ovat mielestänne toimineet?

SUUNNITTELU JA ARVIOINTI

Miten vanhemmat ovat mukana vasu-prosessissa?

Miten vanhemmat voivat osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun?

Miten hyvin uskot vanhempien tietävän mahdollisuuksistaan osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun?

Miten aktiivisesti vanhemmat käyttävät tätä mahdollisuutta?

Miten ja millaisista asioista olette kysyneet vanhempien mielipiteitä?

VAIKUTTAMINEN

Mistä asioista sekä kuinka usein vanhemmat tekevät aloitteita tai toiveita?

Miten vanhemmat voivat vaikuttaa lapsen/ryhmän/päiväkodin toimintaan?

Millainen vaikutus vanhempien tekemillä aloitteilla on ollut?

Mihin asioihin vanhemmat eivät voi mielestänne vaikuttaa ja miksi?

KASVATUSKUMPPANUUS

Mitä eroja tai yhtäläisyyksiä on mielestäsi kasvatuskumppanuudella ja vanhempien osallisuudella varhaiskasvatuksessa?

Onko vanhempien osallisuuden kehittämisellä ollut vaikutusta kasvatuskumppanuuteen vanhempien kanssa?

ESTEET/MAHDOLLISUUDET

Minkälaisia haasteita tai esteitä näette vanhempien osallisuuden toteutumiselle /lisäämiselle päiväkodissanne?

Mitkä asiat/tekijät edistävät vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa?

KEHITETTÄVÄÄ

Mitä kehitettävää vanhempien osallisuudessa ryhmässänne vielä on?

Miten koette onnistuneenne vanhempien osallisuuden lisäämisessä?

Liite 3.

PÄIVÄKODIN JOHTAJAN HAASTATTELUKYSYMYKSET

OSALLISUUS-MÄÄRITELMÄ

Miten itse määrittelet vanhempien osallisuuden, mitä se pitää sisällään?

Mitä hyötyä/merkitystä vanhempien osallisuudesta on?

TAUSTATIEDOT

Mistä vanhempien osallisuuden kehittäminen sai alkunsa?

Mitä kehittämistavoitteita päiväkodissanne on vanhempien osallisuudessa?

Mitkä ovat keskeisimmät toimintamallinne ja osallisuutta tukevat rakenteet?

Millaista koulutusta/osaamisen kehittämistä kasvatushenkilökunta on saanut vanhempien osallisuuteen liittyen?

TOIMINTAKULTTUURIN MUUTOS

Minkälaisia muutoksia/parannuksia tai kokeiluja olette päiväkodissanne tehneet vanhempien osallisuuden edistämiseksi?

Miten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on mielestäsi muuttunut viimeisten vuosien aikana?

ESTEET

Minkälaisia haasteita tai esteitä näette vanhempien osallisuuden toteutumiselle /lisäämiselle päiväkodissanne?

Mitkä tekijät edistävät vanhempien osallisuuden toteutumista?

SUUNNITTELUOSALLISUUS

Miten vanhemmat voivat osallistua päiväkodissanne varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin?

Miten vanhemmat ovat mukana vasu-prosessissa?

Miten aktiivisesti vanhemmat käyttävät tätä mahdollisuutta?

Miten ja millaisista asioista olette kysyneet vanhempien mielipiteitä?

VAIKUTTAMINEN

Ovatko vanhemmat tietoisia osallisuuden/vaikuttamisen paikoista?

Mistä asioista sekä kuinka usein vanhemmat tekevät aloitteita tai toiveita?

Millainen vaikutus vanhempien tekemillä aloitteilla on ollut?

Millaisiin asioihin vanhemmat eivät voi mielestänne vaikuttaa ja miksi?

TOIMINTAOSALLISUUS

Miten vanhemmat voivat osallistua lapsen/ryhmän/päiväkodin toimintaan?

TIEDONKULKU

Millainen merkitys tiedonkululla on mielestänne vanhempien osallisuudessa?

Miten tiedonkulku on mielestänne toiminut päiväkodissanne?

TARPEET

Mitä mielestänne vanhemmat haluavat varhaiskasvatusyhteistyöltä: osallisuutta, yhteisöllisyyttä, vaikuttamismahdollisuuksia, kasvatuskumppanuutta, tukea vanhemmuuteen vai vanhempien vertaissuhteita?

Mitkä ovat käsityksesi mukaan mielekkäitä osallistavia toimintatapoja vanhempien näkökulmasta?

Mitkä tekijät mielestäsi vaikuttavat perheiden erilaisiin tarpeisiin ja toiveisiin?

KEHITTÄMINEN

Miten koette onnistuneenne vanhempien osallisuuden lisäämisessä?

Onko ryhmien välillä eroja osallisuuden toteutumisessa/kehittämisessä?

Mitä kehitettävää vanhempien osallisuudessa päiväkodissanne vielä on?

Mitä sinun mielestäsi päiväkotinne voisi vielä tehdä edistääkseen ja rohkaistakseen perheiden osallistumista?